

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © Budapest, márczius hó 31. © —

Április elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése márczius végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.

Félévre 10 kor.

Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Baccarat.

— márcz. 29.

Baccarat: ez a szó élesen és hidegen berreg, mint az ébresztő-óra, magára terelve az álmodozók és ébrenlévők figyelmét. Odafordulunk, mert tudjuk, hogy mindig ujat, talán váratlant, rikitót jelent, úgy azoknak, akiknek az életét képviseli, mint azoknak, akik messzibbről nézik forgását. Az immorálisoknak gyors izgalmat, a sorssal való játékot, a morálisoknak megelégedést és öntudatot hirdet. Az egyikből tékozló fiut csinál, aki végül a disznókkal ebédel egy tálból, a másiból pedig szelid, jó kis gyermeket, aki jutalmi könyvet kap és potrohos kitünőtől csillogó értesítőt visz haza kedves szüleinek: az óvatosságnak és józan-ságnak.

Ime tehát egy róka; amelyről két bört lehet lenyuzni, anélkül hogy a róka belehalna. Csodaállat ez a baccarat: minden nap ledöfik, kifőzik, eltemetik, másnap mégis csak megint magához tér és folytatja, ahol elhagyta. Furcsa teremtménye az Urnak; bennünket azonban a jelen perczben az érdekel, melyik fél tudja jobban megnyuzni a zöld mezők e. sajátságos lakóját? És úgy rémlik, sem a játékos, aki nyer, sem az, aki vesz, hanem az imént említett, engedelmes, jó gyermekek, akik a rókabőrből takaros morális tőkét varrnak. Mert kérem: ha a rossz fiuk nem játszanának baccarat-t, honnét ösmernők meg a jókat? Ha a korhelyek nem lőnék magukat főbe, honnét tudnók, hogy kik a kifogástalan családapák, derék férjek és római jellemű pénzkezelők? És honnét vonnók le egyáltalán a morált? Honnét meritenénk erőt nyugodt utacskáink folytatására, honnét tápanyagot a tiltakozásra, a föl-

háborodásra? Édes, igazi jutalmat a baccarat csak annak nyújt, aki nem játszik kártyát; aki nem ismer emberi szenvedélyt és gyöngeséget, aki a halandót csinos gépecskének képzei, amelynek kerekeit Eötvös Lóránd és Entz Géza forgatják. De ez aztán ügyesen értékesíti a kártyaasztalnál heverő hullákat és magasabbra fog, még pedig veszély nélkül, szállani, mint Vedrinez.

A morálnak tehát semmi oka, hogy a baccarat-ra haragudjon; ez ad neki hátteret. Az okos ékszerészek is fekete alapra rakják a briliánsokat; Wilt Mária legjobban rossz partnerekkel szeretett együtt énekelni. Ha az ember egy bac-öngyilkosság után végigvándorolja a körök hangos társalgóit, az ujságok biedermeier-czikkeit, a közvélemény hullámain, boldogan lélegzik föl a megborzás és kártyaellenes mozgalom láttára. Áll Buda még! Még akadnak puritán jellemek! Nem kell csüggedni! Ki is hitte volna, hogy ennyi derék ember van még egy rakáson? Ki meri még hinni, hogy az élet nem egy nagy véletlen, a konjunkturák tánca, a szerencsével való örök kaczerkodás, hanem: derült és biztos egyszeregy, amelyben nincsenek kátyuk és marasztaló itéletek. A morálból, amely rendszerint nyugodtan szunnyad a mellényzsebben, egyszerre Niagara-zuhatag lesz, amely elmosással fenyegeti az egész világot.

Sajátságos azonban, hogy ez a nagy erkölcsi csáb-táncz mindig csak rövid ideig tart és épp oly nehezen tud új hiveket fogni, mint az Údv Hadseregének kedves londoni misszionáriusai. A tömeg nyugodtan nézi a nagy, zenés fölvonulást, azután belétörődik a dologba és tovább kártyázik. A morál ebben az alakban valahogyan nem szimpátikus, amint hogy nem lenne rokonszenves a levegő sem, ha mindennap diszmagyart öltene, fringijára ütne és így szólna a halandókhöz: »Belőlem éltek, ha beszüntetem a forgalmat, rakásra hulltok!« Hiszen a levegő — és a jó erkölcs is — az élet előfeltétele, tartozéka, rabszolgája kellene hogy legyen. Talán éppen a buzgó törekvés: az erkölcsöt aláhuzni, reflektorok fényébe zárni, ország szerint tova hurcolni, plakátokra irni — teszi, hogy az ember ma épp oly kevésbé bizik az ügryhöz, mint a tüztől megmentett holmik végeladásaihoz. A morált untalan kiszabadítják az égő házból, és ime, még occasio-áron is nehéz a kelete. Nem avas kissé a portéka? Vagy talán a fogalmakat nem látjuk tisztán?

Ha felelni akarunk, unalmasokká kell válnunk és azt kell mondanunk, hogy nem is a morál, hanem az ál-morál került a körmeink közé. Az igazi erkölcs mélyen

az emberi lélekben lakik és sokkal nagyobb arisztokrata, semhogy bármilyen demagógiát vagy kommunizmust előismerne. Aki harminczéves korában nem tudja a maga, bármily bizarr erkölcsánát megrajzolni, hanem azt továbbra is iskolai föladatnak vagy köz-kutnak képzele, annak nincs erkölce, anélkül hogy azért erkölcsellennek lehetne nevezni. Ahogy nem akad mindenkinek lelkiösmerete vagy bölcseségfoga, vagy rámászcizmája, ugy bizvást meg lehet élnie igazi morál nélkül; nem fog baja esni; szükség esetén kap a szatócsnál belőle. Akinek azonban van erkölce, azaz becsületes emberi szeme, az tudja, hogy ez a legegényibb, legexkluzivabb portéka, amely összenőtt a gondolkodás, a fölfogás szabadságával, az élet-tapasztalatok adta meggyőződéssel, az ál-fogalmaktól való megszabadulással. Az tudja talán azt is, hogy erkölcsöt sem a magánjog, sem a társadalom, sem a köztudat nem teremt, hanem kinek-kinek a hite, tekintete és jóízlése. Az látja talán azt is, hogy a tuczatszámra kimért morál kegyetlen, kigyóokosságu, beretvaélességü, amint a partie feléje hajlik; de alkudozó és megértő, amint a viszonyok változnak és például az irigységet ambiczióknak, a ravaszságot óvatosságnak, a kíváncsiságot tudásvágyanak, az esztelenséget bátorságnak kell kinevezni.

Mert az ál-morálnak könnyü a helyzete, minden mesét, amely megnyugtató formában végződik, nagyapói hangulatban anektál, minden érett gyümölcs neki mosolyog, míg a romlottakat az immoralitás számlájára írja. Az igazi erkölcs azonban fanyar arczczal bár, kénytelen tudomásul venni, hogy mindnyájan kicsik, törekények, ostobák vagyunk, hogy erény és bűn még mindig relativ fogalmak; hogy a pozitivumoknál százszor izgatóbbak, vonzóbbak az élet esetlegességei; hogy a létnek nincsenek megbízható prezervatívái, esőköpönyegei és légmentes kazamatái: — akármily helyesen és nyugodtan is legyenek fölépitve a pályáink, multaink, jövőink, ezt a sok czók-mókot egy szőke asszony, egy piros kártya bármely pillanatban a levegőbe röpítheti. Vagyis, mondjuk így, az ál-morál egy óriási, szines és okos post hoc propter hoc, míg a bűn emberi logikán, örök törvényeken, szabályszerűségeken épül föl, ugyanazzal a könyörtelen gondolatmenettel, mint Archimedes csavarja, vagy Pythagoras tantétele. És ha a bünt nem szabad az utolsó lépésnél fölöncsipni és a végső tény alapjára állítani, ugy az erkölcs kérdésében is csak ugy ítélhetünk az utca nevében, ha az előzményeket ösmerjük és a fejlődés egyes állomásait végigvizsgáltuk.

De mivé lesz akkor a bac-morál? Ha az erkölcs attól sem tud megvédeni, hogy a kártyaasztalhoz leüljünk, mi történik, ha nagyobb dolgokról: felebarátról, meggyőződésről, becsületről, talán hazáról, a világ sorsáról van szó? Hogyan tudjunk hinni egy életelixirben, amely a náthát se képes meggyógyítani? Mert a kártyázás a legszerűnyebb katarusok egyike, majdnem mindnyájan szenvedtünk, vagy fogunk szenvedni benne, s egy kis elhatározás vagy undor jobban kigyógyít belőle, mint száztizenkét katekizmus száztizenkét paragrafusa. Új morált teremtsünk tehát? Új világnézeteket? Nem

igen szükséges; inkább azokat a főgyasztási szövetkezeteket lehetne bezární, ahol a sajton, marhasón és istálló-lámpákon kívül jutányos erkölcsi meggyőződések árulnak és oly hirtelen varrnak csinos egyenruhát az ember lelki világára, amely gyorsan rendszerint csak gyászruhák szoktak elkészülni.

Egy ember szerencsétlenül kártyázott, elvesztette a pénzét, a hitelét, tán egyebet is és föbelötte magát. Ahogy mondani szokás, férfiasan fizette ki a saját maga számláját: mást, akárhogy nézem, nem látok az adott esetben; talán ha föltámadna, ő sem. Sőt azt hiszem, ha tudta volna, hogy koporsója fölött az utolsó magyar moralisták fegyver-tánczot fognak járni és holttestéből közerkölcsöt próbálnak kifőzni, bizonyára vonakodott volna a hideg browningot kezébe venni.

Syrion.

Grotesque.

Ezen az ólmos reggelen
— Künn szél dobol az ablakon —
Szivem verését hallgatom,
Vad riadójt altatom
Ezen a fanyar reggelen.
Oly keserü az életem,
Mint éhomra szitt cigarettám...
Tükrömből sápadt rém mered rám,
Csak nézem őt — s nem ismerem:
Ki ez a furcsa idegen?
— Egy halvány vércsepp a beretván,
E reggeli rut, fegyveren —
S csodálkozom, hogy: vérezem még,
S csodálkozom, hogy: érezem még
Ezen a halott reggelen...
És szobám-szerte kripta-szag.
S tudom: már meg nem vált, hiába,
Meleg, megértő és meghítt szavak
Nagy mágiája...

Ezen a nyirkos reggelen
A képzeletem száll tova,
És oly tisztán, mint tán soha,
Az életem első asszonya
— Ezen a gyilkos reggelen —
Elöttem ujra megjelen.
Most kelt fel épp... Tükrébe réved...
S megejti lelkét bus igézet;
Aztán tagolva, csendesesen,
Mondani kezdi: Sze-re-lem, —
De ijedt hallgatásba mélyed:
Hazug a szó és fénytelen!
S érzi: nem vár rá diadal már,
És érzi, hogy: nem fiatal már,
Ezen a fonnyadt reggelen.
Szeme: két holt tűzü agát
(Az elhamvadt láng föl nem éled!)
S fáradt mosolylyal megadja magát
A vénülésnek...

Rédey Tivadar.

Szindbád utazása.

Irta: KRÚDY GYULA.

A téli délután, mintha tudomásul vette volna, hogy pirosetüs napot jelentenek a kalendáriumok, aranypiros sugarakkal fényesítette be a kis határszéli várost, amelynek havas háztetői alatt, a fagytól kopogó fahidakon és kuczkóikból kipillantgató kőszentek között Szindbád egy Paula nevű kis színésznőt keresett. Igen, itt tanyáz a vándorszínész-trupp és esténként a Nagy Bercevényihez czimezett fogadóban viditják vagy busitják a kedélyeket. Paula a társulat szendéje, hősnője, drámai anyája és szerepét most egy napfényes kertben sétálgatva tanulja, a város végein, ahol valamikor a vártemplom állott és a kastélyból nyergeslábu dámák, elszánt arcú főurak sétáltak alá a városkába. Ez Paula kedves tartózkodási helye délben, mert ő nem szokott a korcsmában ebédelni — jelentette Pápai, a sugó, akit Szindbád körülbelül háromszáz esztendő óta ismert, midőn ifju gavallér korában a vidéki szintársulatok után gyakran utazgatott és az első páholyt megvásárolta az előadáshoz. Pápai köhögött, selypített, nagy baboskendőbe fujta az orrát, felire vágott szivart nyomott az agyarára és egy régen használt gyufaskatulya oldalán idegen gyufát próbált meggyújtani, de többet nem mondott Pauláról.

Csak a beszélgetés végén jegyzett meg ennyit:

— Igazán benőhetett volna már a fejelágya az urnak. Mit akar mindig azokkal a színésznőkkel?

Aztán megmutatta az utat a kert felé:

— Három korcsmát számoljon odáig. A negyediknél forduljon be a gyalogutra.

Egy domboldalon valóban ott volt a régi kert, most fehér a hótól, mintha hajdani szüzességével kaczerkodna hervadt dáma. A fák fősvénykedve rejtik a hó alá megrikkult galyaikat, a bokrok kopaszok, koravének, áhitatosan tiszták és a behavazott utakon sűrűn látni a rókák, nyulak és más ártatlan látogatók lábnyomait. Mintha itt sohasem lett volna nyár és pázsit, rejtőzködő bokrok és eltakaró lombos fák! Mintha mindig csak a nyulak vándoroltak volna a kanyargós sétautakon, az ódon kastélyból sohasem jártak volna ide a szarvasbokájú delnők rózsaszínű arcú lovagjaik karján, sem az alant fekvő városkából a varróleánykák izgatott lépésű diákokkal és tilosban járó menyecskék rejtve, félve, de boldogan, míg a vártemplom árkádjai alatt bajuszát pödörgeti a várakozó férfi. Minden csendes, tiszta, szüzies volt, egy öreg varju lomha, fekete szárnyaival barna árnyként repült el a hó felett.

Szindbád csendesen nézdelődött jobbra és balra, a kert néptelen volt, a rombadólt kastély a hó alatt úgy terült el, mint az örök enyészet.

Majd egy fekete árnyék bukkant fel a kastély mögött. Hosszúkabátos hölgy volt, fején kis sastollas kalap és valamit evett, eszegetett egy barna papiroszák-ból. Amint Szindbádot megpillantotta, a papiroszákot nyomban a táskájába rejtette.

— Ez Paula — gondolta Szindbád és gyorsan megindult a hölgy felé, aki fázósan, ijedten, mőzduatlanul állott meg az út közepén. A szivalaku arczocskán komoly aggodalom tükröződött, a barna szempár kegyelemkérő tekintettel szegeződött Szindbádra, hogy szinte könyesnek látszott a szem. Aztán egyszerre gyáva, reménykedő mosoly csillant végig az arczocskán, a szemben szentjánosbogarak emelgették meg szárnyacskaikat és egy lépést előretett a hosszukabátos dáma.

— Uristen, hogy került ide? — kiáltott fel és tetőtől-talpig végignézett a férfin.

Szindbád elkapta a kezét, megszorongatta, a keztyű megett megcsókolgatta, majd az álla alá nyult félkézzel és hosszasan nézett a szenvedő, gyöngéden hervadó arczocskába, amelynek színe olyan volt, mint az emlékkönyvbe préselt virágnak a színe.

— Hát nem várt? — kérdezte Szindbád. — Nem álmodott velem?

— Egyszer álmodtam, a múlt héten, vagy tegnap. De én sok bolondot összeálmodok. Most már emlékszem: együtt játszottunk valamit a szinpadon, kegyed frakkban volt, a frakk baloldalán egy nagy csillag. Hogy került ide?

— Azt álmodtam, hogy maga álmodik velem, hát utrakeltem.

— Mindig udvarias ember volt — felelt halk, gördicselő nevetéssel a színésznő.

— Kiváncsi lettem, hogy mit csinál, hogyan él, mióta nem láttam. Egy éve már. Emlékszik? Hajón utaztunk a Dunán, a csillagok ragyogtak és a partokon a mélyeseges baranyai erdők. A rácz hajóskapitány szerelmes volt magába.

— A Gyokó.

— Remélem, nem hiába? ...

— Kérem ... Sohasem láttam többé. Hisz akkor a magáé voltam.

— Nagyon szerettem.

Paula kissé meghajította a fejét és a hóra nézett.

— Boldog ember, milyen könnyen mondja. Ha mi, szegény nők így tudnánk gondolkozni!

— Hát nem elég, hogy itt vagyok? Eljöttem magához, mert a kezét akartam megcsókolni! ... Lássam. Forduljon meg. Hadd nézzem meg tetőtől-talpig. Hm. Semmit sem változott.

— Pedig beteges vagyok néha.

— Alakja a régi, kedves és finom ... Hadd szagoljam meg a haját! Mutassa a czipőjét, a harisnyáját. Keztyűt jobbat kell hordani. Ez a kis szalag nagyon bájos a nyakán.

— Nincs senki, aki törődne velem.

— A szivecskéje üres volna?

A színésznő félig lehunyta a szemét, aztán anyáskodva megczirógatta a Szindbád karját.

— Bolondos fiu. Hát lehet magát olyan könnyen felejteni?

»Kigyó, kigyó! — kiáltott magában Szindbád. — Hazug kigyó! Ó, hányszor felejtettél el azóta!« — De azért mégis jól esett neki a Paula érintése, valamint igen kellemes meglepedést érzett a szívében, midőn félczipőben, friss szalagcsokorral és könnyű harisnyában látta a nőt, akinek kedvéért egykor a Dunán Pancsováig utazott. Hajának üde illata olyan volt, mint a fehérnemű között őrzött sarjué és finoman hervadó, apró madárkörmöcskék kusza, alig látható nyomaival megjelzett arca elbusította, egyben felmelegítette a szívet. Mintha álmatlan, ábrándozással töltött éjszakák csöndes emlékei gyanánt maradtak volna a szem körül a halovány gyűrődések és az ajk körül hervadó bársonyon Szindbád csókjainak nyoma látszik, mint szerelmes aratóleány testének körvonala a rét virágai között, a pázsit gyüremlésein. A fehér nyak, amely olyan kíváncsian nyulott ki a fekete ruhácskából, mint egy kis madár nyaka, a fekete bársonyszalag alatt tündökölni látszott, a kabát zsebe macskabőrrel volt bélelve és meleg volt, mint egy fészék, midőn Szindbád a kezecke után oda benyulott.

— Nagyszerű tervem van délutánra, — mondta a színésznő, mialatt vállával könnyen megérintette Szindbád mellét — jöjjön el velünk a pinczébe. Kápolnai — egy itteni öreg tanár — a társulat tagjait pinczéjébe

invitálta délutánra. Ott jó borok vannak és itt nagyon divatos dolog a pinczés. Majd gondoskodom, hogy az öreg tanár meghívja.

— Délután a cukrásznál leszek.

— Helyes, majd ott felkeressük, — most pedig kísérjen haza, nem messzire lakom.

*

A cukrászbolt mályvaszínű függőnyei mögött még javában elgondolkozva üldögélt Szindbád, midőn az őszhaju, pirosképű és recsegőhangu tanár nagy lármával jelentkezett, megölelte Szindbádot, legjobb barátjának nevezte és biztosította, hogy külön pipája van a pinczében.

— Nacsak, bicsak! — mondta vig életörömmel. — Induljunk, mert nagy hó van a pinczéig.

A szintársulat a cukrászbolt előtt táborozott, jókedvű, kopottas fiatal színészek, két színésznő: Paula és az énekesnő, egy kövérkés szőke, aki nyomban hosszadalmas, vizsgálódó pillantást vetett Szindbádra, mint aki már ugys tudja, hogy az idegen férfiú miért tartózkodik a városkában. Hátul Pápai sugó pipázott és a színészujságot olvasgatta, mint akinek semmi köze sincs az egész dologhoz.

— Menjünk, gyermekeim — kiáltotta a jókedvű tanár és a kabátja belső zsebére ütött, ahol a pinczekulcsok csörögtek.

Paula titkon, melegen szoritotta meg a Szindbád kezét.

— De örülök, hogy ismét együtt vagyunk.

Amint a városból kiértek és egy kis kanyargós úton a hegyoldalba fordultak, hirtelen öles hóval találták magukat szemközt.

De a hegyoldalból idáig látszott a pincze fekete, kormos bejárója és a fiatal színészfűk hangos kiáltással vágtak neki a hőmezőnek.

— Nacsak, bicsak! — biztatta őket az öreg tanár.

Paula a Szindbád karjába kapaszkodott és böldogan, büszkén simult a vállához.

— Segitsen, Szindbád — mondta csendesen.

Hátul jött Pápai és recsegős hangon a színésznőre kiáltott:

— Ugyan nem várhatsz addig, amíg besötétedik! Nincsen puhább pamlag a hónál!

— A szemtelen — mondta halk, duruzsoló nevetéssel Paula.

Szindbád a magas, puha, szűzies hőmezőre nézett és magában igazat adott a vén sugónak.

Toll és tőr.

— márcz. 29.

IDEGRENSZER KÉRDÉSE, hogy ki hogyan gondolkodik a halottégetésről és idegrendszer kérdése az is, hogy ki hogyan rendelkezik holttestének eltakarítása dolgában. Gyöngébb idegzetűnek lenni nem bűn, tehát nem is értjük, hogy Polónyi Géza és társai miért keresnek vallási és metafizikai megokolást ahhoz, hogy ők nem akarják még a fakultatív halottégetést sem. Mennyivel szebb lenne, ha beösmernék, hogy nem tudják elviselni a halottégetés gondolatát, mert az idegzetük nem tud megbarátkozni a hirtelen, minden átmenet nélkül való megsemmisüléssel. Polónyi Géza e helyett azt mondja, hogy azért ellenzi a halottégetést, mert az

utolsó sejt, a protoplazma nem más, mint az ember lelke, s ha ez az utolsó sejt elhamvad, megsemmisül a lélek s oda a halhatatlanság. A megokolás szinte szenzációs: Polónyi félti a lelkét, félti a halhatatlanságát. És ezt a törvényhatóság ülésén ösmeri be, ahol annyi az ellensége. Attól tartunk, hogy ezek után a halottégetést mégis meghonosítja a főváros törvényhatósága. Ha egyébert nem, már csak azért is ragaszkodik a halottégetéshez, hogy Polónyi szelleméhez ne legyen még egyszer szerencséje.

GRÓF SZÉCHENYI LÁSZLÓNÉ Vanderbilt Gladys elvesztette egyik briliáns ékszerét és háromezer koronát ígért annak, aki az ékszeret visszaszerzi. A fővárosi államrendőrség egyik detektívje visszaszerzte a briliánst, mire a grófné megküldte Krecsányi Kálmán detektív főnöknek a háromezer koronát, hogy adja át annak, akinek az ékszer visszaszerzése köszönhető. És ekkor Krecsányit megszállotta a takarékoság szelleme. Összehasonlította az ékszer értékét a jutalom nagyságával s úgy találta, hogy egy hatezerkoronás briliáns visszaszerzéséért tulságosan nagy jutalom háromezer korona. És az eredmény megállapítása után a detektív főnök spórolni kezdett. Spórolni, még pedig a Vanderbilték pénzével. Visszaküldte a háromezer koronát s megizente, hogy az ékszer visszaszerzéséért nem jár háromezer korona. Elég ha a grófné néhány koronát küld a detektívnek jutalmul. Hát nem nagyszerű dolog, hogy Krecsányi így spórol a Vanderbilték pénzével? Ha Krecsányi ur lenne a Vanderbilték kirendelt gyámja vagy gondnoka, akkor sem járhatott volna el lelkiösmeretesebben. Mert ahol egy Vanderbilt és egy pesti detektív kerülnek szemközt egymással, lehet-e Krecsányinak más választása, mint a Vanderbilték vagyonát védelmezni? Hisz a Vanderbilték oly szegények, hogy őket kell támogatni s nem a gazdag detektíveket. Legyünk hát nyugodtak: a Vanderbilték pénzéből nem sok marad ebben az országban. Krecsányi nem engedi. Ő megtanítja őket arra, hogy ebben az országban hogyan kell spórolni. Kár, hogy a spórolást nem kezdte el Krecsányi ur már akkor, amikor Boda Dezső a Kereskedelmi Bank jutalmát — neki ítélte oda.

AZ ASSZONYKÉPVISELŐK APOSTOLA. Jeles fajtársam, a finnugor Ursin Nilsz (olvasd Miklós) Róbert Budapestre érkezett és itt is megnyilatkozott a nagy elküldöttségének a tapasztalatairól. Ő tudniillik a kakas a szüffraszettek között és egészen komolyan hiszi maga is magáról, hogy ő a női nem igazi felszabadulásának egyik legelsőbb profétája. Miklós Róbert tehát megnyilatkozott és többrendbeli meglepő kijelentést tett arról, hogy a finn tartománygyűlésben milyen kitűnően beválnak az asszonyképviselők. Különösen — ordits kapu, kiáltás város — nagyszerűen hasznavehetők akkor, amikor asszonyi, családi, házvédelembeli s több ilyen javaslatokról van szó. A flottaszaporítás kérdésében már azonban, legalább ott, a parlamentben kevésbé használhatók. Ezekhez a megdöbentő új revelációkhoz azután Ursin még egy harmadikat is csatolt. Az a megfigyelése, mondja, hogy a finn parlamentben nagyon — keveset beszélnek a nők. Ucczu neked ugor, mégis csak legokosabb a finn, mert az találta ki, hogy hogyan kell módját ejteni, hogy miképpen lehet az asszonyt kezessé tenni. És én fajrokoni szeretettel már holnap be fogom csomagolni a szomszédasszonyomat is, meg a mosónémat is és átnyujtom őket Róbert Miklósnak. Vigye, de mentül előbb vigye őket oda magával az ezertavú szép Szuómiba és választassa meg őket képviselőkné. Akkor délelőtt, amikor dolgoznom kell, itt az ablakom alatt a gangon csönd lesz.

HIÁBA, A FILOZOPTÉR MINDIG CSAK FILOZOPTER MARAD. Akkor is, ha megszakad a tanulásban, töri magát a házitaniással, rojtos nadrágban jár és szafaládét vacsorázik, és akkor is, ha egyetemi professzor lett, hatkötetes könyveket ír, felolvas az Akadémián és érdem szerint osztja a kalkulúsokat. Mindig az a naiv, ideálista lény, aki azt hiszi, hogy a kötelességet teljesíteni, az erkölcsöket megbecsülni, a korrektséget megőrizni és csakis az érdemet tekinteni okvetlenül szükséges, mert az összes klasszikusok versben és prózában egyaránt úgy tanítják. Lám, a jogász már egészen másfajta lény. A jogász végigtánczolja az egyetemet, lekurizálja a szigorlatokat s azután, mire elhelyezkedett teszem fel a vallás- és közoktatásügyi miniszterium nyájás berkeiben, nagyon jól tudja, hogy nem az érdem a megbecsülendő, nem a tudás a fontos, hanem a kéz kezét mos, a politikai fegyverbarátság és főként hogy ki volt jóban a miniszterrel, avagy a miniszter barátaival és ki nem. Demeczky Mihály jóban volt velük, ergo Demeczky Mihályból egyetemi tanár lesz akkor is, ha a filozopterek reázcitálják az egész klasszikafilológiát és az összes matematikai tételekkel bebizonyítanák az érdemtelenségét. Na ja, még csak az kellene, hogy holmi naiv filozopterfeljogással érdem szerint osszák a hivatalt! Mivel igazolnák akkor a létezésüket a miniszteriumbeli urak? Ellenkezőleg: Demeczkyből egyetemi tanár lesz, mert nem érdemli meg, ez megnyugtathat mindenkit; a vallás- és közoktatásügyi uraknak is van joguk élni. Az érdemtelenség ősi joga. Mindenki meg lehet elégedve.

IGAZGATÓK.

(Az igazgatók, emberek közé akarván kerülni, elhagyták saját üres nézőtereiket és a kávéházban találkoztak. És ott beszélgették a következőket.)

Az egyik: Üres, mi?

A másik: Ühüm. Üres.

Az egyik: Senki?

A másik: A fene se. Pedig egy páholyt küldtem neki. De nem jön. Azt izeni, hogy nálam megenné magát az unalomtól.

Az egyik: Csinálni kéne valamit.

A másik: Az. Csinálni. Kéne. Mit?

Az egyik: Cziklust.

A másik: Perőse. Cziklust. Mondja, mi az: egy ciklus?

Az egyik: Az valami olyan, aminek eleje van és vége van; az elején egy esztétikus vizet iszik pohárból, a végén a közönség szénát eszik a jászolból.

A másik: És mi kell hozzá?

Az egyik: Semmi. Régiség.

A másik: És azt honnan veszi az ember?

Az egyik: Vagy a Teleki-térről, vagy az irodalomtörténetből. Az egyik olcsóbb, a másik unalmasabb.

A másik: Hát például mit lehetne?

Az egyik: Ez az, hogy mit? Mert a többiek már mindent eladtak. Itt voltak ezek a gyönyörű régi magyar darabok: Hamlet, vagy a válaszuti komédia, bizonyos Calderonitól, aztán ez a Libál is irt egy szépet...

A másik: Méltóztatik összetéveszteni egy másik optikusal: Pilát Pállal, az irt egy nagyon kedves színművet.

Az egyik: Mi a címe?

A másik: Halotti beszéd.

Az egyik: Jó?

A másik: Nagyon jó. A titkárom olvasta. Azt mondja, hogy egészen ódon, zamatos és avas magyarsággal van írva.

Az egyik: Nagyon érdekes. Még sohase hallottam róla. Kosztümös?

A másik: Ahogy veszszük. Az első felvonásban bizonyos *Latiatuc* a főszereplő.

Az egyik: Az mi?

A másik: Érsek. Kalocsai érsek Egerben. Ennek viszonya van egy *Zemtechel* nevű csodaszép leánnyal, aki még nem keresztelkedett ki.

Az egyik: Szóval zsidó! Ez kellemetlen.

A másik: Nem, mert aztán egész jól megoldódik a dolog. Egy szláv földesur, *Mennyi* Miloszt doktor elveszi a lányt.

Az egyik: És maga előadja ezt?

A másik: Még nem tudom. Mert még sejtelmem sincs róla, hogy kivel szereztethetnék valami jó, könnyű zenét hozzá, és hogy a Littmann Pepi hajlandó-e eljátszani benne a pápai nunczius szerepét.

Az egyik: Hát az is, van benné?

A másik: Hogyne! Az az a halott, akiről beszélnek.

Proximus.

Krónika II.

Ski-katasztrófák.

— márcz. 29.

... Tudniillik a dolog ott kezdődik el, hogy tulajdonképpen miért is viselnek az emberek monoklit? Az optikának mára már mesterséggé finomodott tudománya szolgál a sántaszemű embernek, ha kell: békateknős pápaszemmel, ha kell: ebonit foglalatú okuláréval, ha még jobban tetszik: aranykeretű és dugóra (már én csak így szeretem jobban mondani a parafát), vagy kaucsukra járó ornyereggel, esetleg olyan czvikkerrel is, amelyik csak két, szinte láthatatlan üveglap és inkább alluret: ad az arcznak, mint látást a szemnek. És ma már az sem kifogás, hogy az embernek az egyik szeme jobb mint a másik, sőt esetleg a balszeme a jobb és a jobbszeme a rosszabb, mert amióta kitalálták ezeket az ármányos kis dioptriákat, azóta Grósz Emil, vagy Csapodi István csak belenéz a szemedbe és tüstént tudja kommandirozni: balra csak másfél, jobbra négy. És a monokli mégis divatból kimehetetlen dolog marad, éppen úgy mint a czilinder, vagy mint a krinolin, amely visszatér időszakonként, vagy pedig a borjuszáju pantalló, amelynek a divatja már vissza is tért, legyen érte hála Jupiternek, aki időközönként megsokalja az undorító szűk bakanadrágokat.

A monokli sohasem fog kimenni a divatból, mert a monokli — erőprodukczió. Valami olyan fortélynak vagy testbeli felsőbbségnek a fitogtatása, amely azt mondja, hogy: ime, az én muszkulusaim pedig nem szorultak rá az aczél támogatására, vagy a békateknő óvatosságára, hanem a maguk erejéből is meg tudják tartani ezt a pár nyomorult kis dioptriát itt — hogy teljesen levont konzekvenciájú magyar nyelvi ortodoxismussal beszéljek — a szemem öldöke alatt. Én tehát külön legény vagyok ezzel a skivel a szemem fölött, akarom mondani: ezzel a famonoklival itt a tyukszemem alatt, mint az az embertársam, aki ezt a virtust nem ismeri.

Mert valóban, a mindnyájunkban bennünk rejlő virtus, a szónak ezuttal nem a latin értelmében, hanem az egészen magyar legényi értelmében értett virtus az,

amelyik a szemünkre szorítottja a monoklit és a lábunkra csatoltatja a skit. Mind a kettő déplacé dolog most és a mi viszonyaink között, de — balga szépsége ennek a kornak — mégis velük akarunk önönmagunkban is hőst látni, másoknál különbet, akit azután imádhathunk. Mert nincsen ám szebb és megbízhatóbban imádható bálvány semmiféle dimenzióban sem, mint önönmagunk.

Ennek a sajátságos önhősímádásnak a bálványa — majd azt mondtam: fétise, pedig a kettő között óriási különbség van — kicsiny hétköznapokon a monokli, nagy ünnepeken, persze kirándulással, helyesebben Ausfluggal kapcsolatban: a ski, meg a ródli, meg a tobogán. A valóság szerint semmiféle értelmük nincs, sőt nyilvánvaló mindannyiának a kártékonyasága. De, ahogyan a Schneebergnek, Dachsteinnak, Pemgelsteinnak a katasztrófái mutatják, az emberek mégis élnek vele. Pusztán csak azért, mert hősködés, mert veszedelem. Tehát egyenesen minden ok és mód ellenére.

Persze ott, ahol német lakik, van ennek az okszerültlenségnek és valóban eget vivő bárgyuságnak egy másik oka is. Ez pedig nem egyéb, mint a német Vereinssinn. Az a germán birkaerény, amely mulhatatlanul csordába hajtja egygyé az árját, ha még kettőt érez maga mellett. Ez klasszikusan német dolog. Mert tessék csak elővenni a Schiller »Haramiáit« és tüstént megderül előtted, hogy a német még a rablásra sem bandát alakít, hanem egyesületet. Még nem egészen hitelszövetkezetet, de már egészen bizonyosan olyan valami átmeneti, hogy úgy mondjam: bürokratikus haramiaságot, amelyik tempóra dolgozik és amelyiknek egészen bizonyosan a szeme közé röhögne Rinaldo is, Ernani is, Patkó Pistáról vagy Rózsa Sándorról nem is beszélvén.

Ez a német és par excellence osztrák meg bajor vereinsmeyerei, amelyik nyáron rezesbandát meg céllovészetet csinál, ez a tömegöszton készítette rá azután ezeket a szerencsétlen embereket a bergkrakszlizás gondolatára is.

Sajátságos, de most egészen váratlanul az a perverz gondolat ötlük a fejembe, hogy hetvenegyben tulajdonképpen nem is a német ludimagisterek verték meg a francziát, hanem az a hétsvábos együttérzés, amelyiket azután még megtáplált és nagyobbra növesztett a — borsóhurka. Azért mentek Wörthnél meg Szedánnál előre a Moltke katonái, mert elülről legfeljebb esetleg golyót kaptak volna a hasukba, de ha meghátrálnak, a bivuakban már ott várja őket és a hasukat egészen bizonyosan a borsóhurka. Tehát inkább előre mentek.

Ez az észjárás az, amelyik megmagyarázza a hegy-mászásnak is a karakterisztikusan német sportját. És a skit, a ródlit, meg a tobogánt, amiknek már a neve is mind mutatja a hol északibb, hol délibb germán eredetet. Ez ez az, ami számárságnak revelálja a hegy-mászást, mint hősködésbeli önczél. Mert, hogy Nordenskjöld és Nansen és Amundsen nem tárhattak volna fel új ismereteket a világ számára, ha a hófutó

skit oda nem akasztották volna a talpuk alá, az egészen bizonyos. De az északi sarkon is, a déli sarkon is az örökre fagyott hó maga okolja meg a hó ellen való fegyverkezés helyes mivoltát. Hanem hogy egy bécsi járásbirónak mi a kutya fene köze legyen a hegyekhez úgy, hogy még tizennégy vagy hány embert maga mellé is bolondítson, ezt én bizony a magam ázsiai eszével meg nem tudom érteni. Csak talán a két okatlan komponensen keresztül mint katasztrófális eredőt: a czéltalan hősködésvágyból, meg az összetartásnak a birkaerényéből kialakult semmire sem jó emberpusztulást.

Paganel.

Ringarája...

I.

Az alkóv még homályos. A szekrény fölött egy Holbein-metszeten egy váll, egy nyak kevélykedően kivillámlanak.

A kerek asztalon a fölborzolt czilinder, fehér nyakkendő, meg egy bus kabát — így mentem tegnap a köruton át

egy büszketestű, telt fekete nővel, ki csattos cipőt hord és nagy selyemköpenyt S már százezeret csókolt. De engem nem ölelt.

Sűrű homályban áll a nagy díófaág. Ó, milyen bánatosak e setét reggelek! És setét este lesz, mikorra felkelek.

És kérdezem majd: mit jelent a nap? És felelem: így lettem harminczéves... És hív egy fekete selyemköpeny: a fekete selyemköpenyű nő, az édes.

II.

Mentél már így koratavaszzal a langyos József-köruton, a színes plakátok alatt?

A gázvilág, e bűvös fürdő, ferde sugárban széjjelömlik s a habja: uj remény.

És bandukol a láb s a sziv is. S a sok-sok békésajku czivis, megannyi lenge báb:

mosolylyal és ápolt bajuszzal vörösbort inni megy szeliden s rajt vastag óraláncz.

S te arra gondolsz, hogy e lények már reggel óta állnak, élnek s te most bujtál elő;

s míg ők terített asztal mellett
a dus fűszerekkel betelnek,
terád nem vár a nő.

Terád nem vár. De vársz te rája!
S örök körhinta ringarája
alítja bus szíved...

S az Oktogon felől a szellő
beszól a bordáid alá:
az új tavaszban bizz!... Majd eljő...

III.

Selyemköpeny, fekete felleg
fehér dombok felett,
Selyemköpeny, fekete szél...
valaki így beszél.

Selyemköpeny, hűs jégzilánk
forró tenger felett!
Ma ismét visszatérsz nekem?
Ezt kérdelem félszegen.

És a köruton ballagok,
hol perg a selymes táncz.
És ömlenek az illatok.
Míg sápadt reményt ringatok:

Ó, hogy' köszöntenek reá,
levennem bárna kalapom.
Aranykarcsattos karjain
hogy' siklanának ajkaim...

Nagymessziről már idezeng
a zöld folyam, a Dunavíz.
Ó, vízfodór, csipkeremek,
ó, karcsu kis propellerek.

És Budapest, te cifra, szép!
Te forró, éhes Budapest!
Kevély vagy, mint egy cziinterem,
hol élet nem, csak szín terem.

Tíz éve már, hogy itt vagyok,
hogy szellőidben evezek.
Most egy vitorlát adj nekem:
a selyemköpenyt hagyd nekem!

IV.

Megszoktam már e kósza écczakázást,
az imbolygó sétát a köruton.
Tudom, hogy semmi, semmi jót se hozhat,
de vinni: elvisz engemet. Tudom.

Lefekhetnék én is rendes időben,
topogjon más az éjji úton!
A reggeli szél engem is ölelne
és csünghetnék az életkutakon.

De ki tudja a hónaposszobának
halálzenéjét tűrni egyedül?
Mikor a kínos egyedülvalóság
esője-dül-rám, dül, csak egyre dül.

Ki tudja romlott harmincz ifju évét
meg nem siratni minden éjjelen?
S ki tudja ám elhinni azt magának,
hogy oktalan a siri félelem!

... Aludni kell. Aludni meleg áldás!
De — béke kell hozzá és nyugalom.
— A hónaposszobában kongva kattog
a gondot őrlő taposómalom.

V.

És verseket-irok. Láncszemre láncz
a misztikus és fájdalmas világról,
amely csak nékem rossz halotti táncz;
másoknak vére benne égve lángol.

Mert éjődött a nagy kősátorokban
széles kacaj és áldás hömpölyög.
S a vihánczoló éjből ki-kiszállnak
az ablakokba rőt kis ördögök.

S leröhögnek a köruti homályba,
hol vándorlásom utja végtelen.
S én összehuzom bus kabátom szárnyát.
Jaj! Nincs, ki mint én, olyan éktelen.

És újra kérdelem: mit jelent a nap!
És félelem: így lettem harminczéves.
Fakul a fekete selyemköpeny
és fakul a selyemköpenyű nő, az édes.

Somlyó Zoltán.

Oleszja.

Irta: A. KUPRIN.

(6)

Az erdei uton, Oleszja mellett haladva, megkérdeztem:

— A nagymama bizonyára nem akarja, hogy velem jöjj. Ugy-e?

Oleszja boszusan vont vállat.

— Kérem, ne törődjön vele... Hát igen, nem akarja. Mi van abban? Nem cselekedhetem-e szabadon, tetszésem szerint?

Hirtelen ellenállhatatlanul ébredt fel bennem az a vágy, hogy előbbi nyersségét szemére vessem.

— Akkor hát előbb, betegségem előtt is maradhattál volna velem egyedül, de nem akartál... Ah, Oleszja, ha tudnád, milyen fájdalmat okoztál nekem... Ugy vártam, minden este vártam, hogy ismét elkísérj... Ó, hogyan is tehetted ezt, Oleszja!

— Ne beszéljen erről, inkább... felejtse el — kért Oleszja, hangjában lágy méntegetőzéssel.

— Nem, nem szemrehányás gyanánt mondom, csak úgy az ajkamra jött... Mert most már megértem, miért történt... Előbb azonban, — csaknem szégyellem kimondani — előbb azt gondoltam, hogy rossz néven veszed tőlem azt a történetet a rendőrbiztossal. És ez nagyon fájt nekem. Ugy tetszett nekem, mintha oly távolálló, idegen ember volnék számodra, akitől éppen séggel nehezedre esik ilyen egyszerű, baráti szolgálatot is elfogadni. Pedig én oly szívesen segítettem volna rajtatok. Ez nagyon fájdalmas volt nekem, Oleszja...

De nem is sejtettem, hogy minden a nagymama miatt van.

Oleszja arca hirtelen vörös lángban izzott.

— Egyáltalában nem a nagymama miatt — kiáltotta izgatottan és kihívóan. — Én magam voltam az, aki nem akartam.

Oldalról néztem rá, úgy hogy kissé lehajtott fejének tiszta, gyöngéd profilja látható volt. Csak most vettem észre, hogy Oleszja is erősen lesóványodott, mióta nem láttam és szemei alatt sötét, kék árnyak képződtek. Pillantásomat érezve, Oleszja is felemelte hozzám szemét, de rögtön lesütötte ismét és zavart mosolylyal fordult el.

— Miért nem akartad, Oleszja? Miért? — kérdeztem izgalomtól reszkető hangon és karjánál megragadva kényszerítettem, hogy megálljon. Éppen az erdő egy nyilegyenes, hosszú, keskeny részében állottunk. Magas, karcsu fenyők húzódtak el két oldalon, mint egy gigantikus korridor távolba vesző oszlopai. Illatos, egymásba fonódó ágak borultak össze tetőszerűen fejeink fölött. A kopasz, pikkelyes törzsek az alkonyi-pír biborfényében égtek.

— Miért, miért, Oleszja? — kérdeztem mindig újra és egyre erősebben szorítottam kezeit.

— Nem tudtam... féltem — mondta alig hallhatóan Oleszja. — Azt hittem, hogy az ember ellenállhat sorsának... Most azonban... most...

Lélegzete hirtelen elfulladt, mintha nem kapott volna levegőt, hirtelen átfogták nyakamat karjai egy gyors és erős mozdulattal és ajkamat csaknem perzselte gyors suttogása:

— Most mindegy nekem minden... minden mindegy... Mert szeretlek, szerelmesem, boldogságom, mindenem.

Egyre bensőségesebben tapadt hozzám; éreztem kezeim között kemény, erős, forró testének reszketését; keblemen úgy vert a szíve, mintha szét akarná szakítani. Szenvedélyes csókjai elborították a betegségtől még gyenge fejemet és lassankint kezdtem elveszíteni önuralmammat.

— Oleszja... az Istenért... elég... hagyd abba — könyörögtem és igyekeztem kibontakozni viharos öleléséből. — Most én is félek, — félek önmagamtól... Oleszja! Hagyj engem...

Felemelte arcát, amelyen boldog mosoly fénylett.

— Ne félj, szerelmesem — mondotta a leggyöngédebb szerelem és a legmegindítóbb hősiesség vissza nem adható kifejezésével. — Soha nem fogsz szemrehányást hallani tőlem, soha nem leszek utadban... Csak mondd, hogy szeretsz.

— Igen, Oleszja. Szeretlek, szeretlek már régen, teljes szívemből: Csak... ne csókolj többet, Oleszja... elgyengülök... a fejem zavaros lesz... én... én nem állok jól többé magamról.

Ajkai ismét végtelen, fájdalmasan boldog csókban tapadtak az enyémhez és inkább éreztem, mint értettem szavait:

— Nos, hát ne félj, kedvesem, és ne törődj többé semmivel... Ez a nap a miénk és senki nem rabolja el tőlünk...

A hosszú éj végtelen, varázslatos mesévé vált. A hold felkelt és sugarai bizarr, színes, titokzatos fényvel töltötték meg az erdőt. Sápadt, kékes sávok bujtak át a sötétségen, mint könnyű árnyak feküdtek a bütykös törzsekre, a hajlott ágakra és a selyemszönyeg puhaságu mohára. A nyírfák karcsu, fehér törzsei tisztán meredtek elő. Gyöngéd lombkoronájukra mintha tündöklő, áttetsző ezüst fátylat terítették volna. Helyen-

kint a fény nem tudott áthatolni a szurokfenyőágak erős boltozatán. Itt teljes, áthatlan sötétség uralkodott. Ha véletlenül mégis odatévedt egy tovasurranó sugár, hirtelen a fatörzsek hosszú sorát világította meg vakító fényvel, olyan volt mint egy keskeny, világító ösvény, oly tündöklő és szép, mintha tündérek fényesítették volna Oberon és Titánia bevonulása számára. Mi mentünk egymást átkarolva ezen a kaczagó, megelevenedett meseországon át, nem szóltunk egy szót sem, erőt vett rajtunk saját boldogságunk és az erdő ünnepies csendje.

— Kedvesem, én egészen el is felejttem, hogy neked haza kell menned — riadt fel hirtelen Oleszja. — Ó, milyen rossz is vagyok. Alig hogy egészséges lettél és már ilyen sokáig tartalak itt az erdőben.

Átöleltem, lehajtottam a kendőt sűrű, sötét hajáról, a füléhez hajoltam és alig hallhatóan kérdeztem:

— Nem haragszol rám, Oleszja? Nem bántad meg?

A fejét rázta, lassan.

— Nem, nem... és történnék később bármi, soha nem fogom megbánni. Oly boldog vagyok!

— Hát kell valaminek történnie, Oleszja?

Szemeiben a misztikus ijedelem előttem már ismeretes kifejezése villant fel.

— Ó, bizonyosan... Tudod még, mit mondtam neked a Treff-Dámáról? Hát ez a Treff-Dáma én vagyok, a balsors, amelyről a kártyák beszéltek, utol fog érni... Tudod, én már arra akartalak kérni, hogy egyáltalában ne jöjj többé hozzánk. Ekkor azonban beteg lettél és csaknem két hétig nem láttalak... És olyan vágy fogott el, olyan szomorúság, hogy az életemet adtam volna oda, csak hogy egy pillanatig újra veled lehessenek... Akkor aztán elhatároztam magamat... Jöjjön, ami csak jönni akar, mondtam magamban, de az életem boldogságát nem akarom elveszíteni.

— Igazad van, Oleszja. Én is így voltam — mondtam, ajkammal homlokát érintve. — Mindaddig nem tudtam, hogy szeretlek, míg meg nem váltam tőled. Ugy látszik, igaza volt annak az embernek, aki azt mondta, hogy az elválás a szerelemnek ugyanaz, ami a szél a lángnak: a kis szerelmet kioltja, a nagyot annál erősebben felszítja.

— Hogy mondtad? Mondd, kérlek, még egyszer, mondd még egyszer — könyörgött hevesen Oleszja.

Még egyszer ismétltem ezt az előttem ismeretlen származású közmondást. Oleszja elgondolkodott és hangtalanul mozgó ajkain észrevettem, hogy szavaimat ismétli.

Kutatva figyeltem sápadt, visszavetett arcát, nagy, fekete szemét, amelyben a hold fénye tündöklően tükröződött vissza. — A közeledő balsors sötét sejtése hirtelen szorongó reszketéssel töltötte meg túlradó szívemet.

XI.

Csaknem egy hónapig tartott szerelmünk naiv, varázslatos regéje. Máig is, meg nem halványodva él lelkemben Oleszja szeretetreméltó képével együtt a sok fájdalmas emlék: lángoló, esték, naplementekor; langyos, gyöngyvirág- és balzsamos pázsit-illattal teli hajnalok; teljes, éltető frissesség, ujjongó madárdal; forró, szép, ernyedő júniusi napok... Sem legyőzhetetlen vándorlási ösztön, sem unalom vagy fáradtság érzete nem ébredt ebben az időben szívemben. Fürdöttem, mint egy pogány isten, vagy egy fiatal, erős állat a fényben és melegben, tudatos életörömben, nyugodt, egészséges, érzéki szerelemben.

Az öreg Manujlika felgyógyulásom óta oly kiállhatatlanul mormogó lett, oly nyílt ellenségeskedéssel fogadott mindig és amíg a kunyhóban ültem, oly zajosan csörömpölt edényeivel, hogy Oleszjával együtt elhatároztuk: ezentul minden este egyformán az erdőben találkozunk... És a liget fenséges zöld pompája drága keret gyanánt diszította boldog szerelmünket.

Napról-napra növekvő csodálkozással állapíthatam meg, hogy Oleszja — ez az erdőben felnevelkedett, sem az írás, sem az olvasás titkaival nem ismerős leány — az élet legtöbb esetében a legfinomabb gyengédségről és egy különös, veleszületett tapintatosságról tett tanúságot. A szerelemnek — a szó tulajdonképpeni, durva értelmében — mindig van elrettentő része is, amely az ideges, művésziesen fogékony ember számára szégyent és szenvedést jelent. Oleszja azonban oly naiv szüzieséggel tudott ezek felett elsiklani, hogy sem egy rossz emlék, sem semmiféle cinikus momentum nem zavarta viszonyunkat.

Közben azonban közeledett elutazásom ideje. Tulajdonképpen régen elintéztem minden hivatalos ügyemet Perebrodban és szándékosan toltam ki a városba való visszatérésem határidejét. Egy szót sem szóltam még erről a dologról Oleszjának, de már reszkettem annak gondolatától is, hogyan fog reá hatni közlésem. Általában nagyon nehéz helyzetben voltam. A megszokás tulságosan rabjává tett. Több mint szükséges volt számomra Oleszját mindennap látni, édes hangját, kedves nevetését hallani, gyengéd, mámorító szépségét közeli érzéni. Azon a néhány napon, amikor a rossz idő meggátolta együttlétünket, úgy éreztem magamat, mint aki elveszett, akit elszakítottak attól, ami életében légnagyobb, legfontosabb. Mindenféle foglalkozás értelmetlennek és céltalannak tetszett előttem, egész lényem az erdőt, a világot, melegeket, Oleszja kedves megszokott, vágykeltő arcát kívánta.

Az a gondolat, hogy Oleszját feleségül veszem, mind gyakrabban eszembe jutott. Eleinte csak ritkán jelent meg fejemben, mint egy lehetséges, a legvégső esetben szükséges, becsületes megoldása viszonyunknak. Csak egy dolog rémitett és tartott még vissza: egyáltalában nem tudtam elképzelni, milyen lesz Oleszja, ha majd divatos ruhába öltözve egy szalonban lesz kénytelen ülni, kollégáim feleségeivel társalogni, kiszakítva az öreg erdőnek ebből a legendákkal és titkosatos erőkkel teli varázslatos keretéből.

Minél inkább közeledett elutazásom ideje, annál jobban erőt vett rajtam egy nagy szomorúság és az egyedüllétből való félelem. Napról-napra erősebb lett bennem az az elhatározás, hogy meg fogok házasodni, és végül egyáltalában nem láttam benne a társaság oly vakmerő kihívását.

— Hiszen jó és okos emberek is elvesznek kis varrónőket és szobaleányokat — vigasztaltam magamat — és boldogan élnek és életük végéig áldják a sorsot, amely erre az elhatározásra készítette őket. Miért lennének én kevésbé boldog, mint a többiek?

Egyszer, június közepe táján, estefelé a keskeny erdei út hajlásánál vártam Oleszját az illatos bodzabokor árnyékában. Már messziről megismertem könnyű, gyors lépteit.

— Bocsáss meg, kedvesem — kezdte. Oleszja a nyakamba borulva, nehezen kapkodva lélegzet után. — Ugy-e, soká kellett várnod? Alig-alig tudtam magamat kiszabadítani... Mindig küzdenem kell a nagymamával.

— Még mindig nem nyugodott meg?

— Ellenkezőleg! Azt mondja: még tönkre fog tenni téged. Ha jóllakott veled, akkor tovább fog

szaladni. Hiszen úgy se szeret téged egy cseppet sem...

— Mit gondol rólam?

— Rólad, kedvesem, igen... Én úgy sem hiszek belőle egy szót sem.

— Gondolod, hogy mindent tud?

— Nem tudom határozottan megmondani... Azt hiszem, igen. Én egyébként sohasem beszélek róla erről... hanem rájön magától. Különben minek ez a sok beszéd... Gyere.

Letépett egy üde, fehér virágát a bokorról és hajába tűzte. Lassan mentünk az uton, amely a rózsás alkonyi pirban alig látszott előttünk. Még előző éjjel elhatároztam, hogy ezen az estén el fogok mondani mindent. Azonban valami csudálatos elfogultság bénította meg nyelvemet. Arra gondoltam: ha most elutazásomról és a házasságról beszélek Oleszjának, fogja-e egyáltalában hinni? Nem fog-e úgy tűnni fel előtte, mintha ajánlatommal csak a friss seb első fájalmát akarnám enyhíteni, csillapítani?

— Mihelyt elérünk az első bükkfáig, amely kopasz törzsével ott áll, rögtön elkezdem — gondoltam.

Elértük a bükkfát és az izgalomtól sápadtan már lélegzet után kapkodtam, hogy belekezdjek a nehéz beszédbe, de hirtelen ismét eltűnt bátorságom és csak ideges, fájdalmas szívdobogás maradt vissza, meg valami keserű iz érzése a számban.

— Huszonhét, az az én szerencseszámom, — gondoltam néhány perczel később — számolok huszonhétig és akkor!...

Számolni kezdtem magamban, de a huszonhéhoz érkeve, éreztem, hogy az elhatározás még nem érett meg bennem.

— Nem, — mondtam. — inkább tovább számolok még hetvenig, az éppen egy perc... akkor azonban bizonyosan, egész bizonyosan...

— Mi történt ma veled? — kérdezte hirtelen Oleszja. — Te valami kellemetlenre gondolsz. Mi bajod van?

Ekkor beszélni kezdtem, egy különös, magamnak is ellenszenvés hangon, mesterkéltné, természetellenes hanyagsággal, mintha valami egészen jelentéktelen dologról volna szó.

— Csakugyan egy kis kellemetlenség, Oleszja... eltaláltad... Nézd csak, itteni munkám véget ért és felsőbbségem azt követeli, hogy térjek vissza a városba.

Gyors oldalpillantással néztem Oleszjára és észrevettem, hogyan tűnik el arcából minden vér, hogyan reszketnek ajkai. Nem válaszolt egy szót se. Néhány perczig hallgatva lépkedtem mellette. A füben a tücskök czirpelték, a távolból tompán hangzott egy harkály folytonos, egyhangu kopácsolása.

— Te meg fogod érteni természetesen magad is, Oleszja, — kezdtem újra — hogy itt nem tölthetem tovább az időt és hogy végre is szolgálatomat se hanyagolhatom el...

— Nem... bizonyára... erről nincs mit beszélni — felelte Oleszja látszólag nyugodtan, de olyan tompa, élettelen hangon, amely szinte fojtogatott. — A szolgálat... természetes... a szolgálat mindenekelőtt.

Megállt egy fánál és hátával törzséhez támaszkodott. Arcza sápadt volt, karjai élettelenül csüngtek le, ajkaira fájdalmas, kínos mosoly merevedett. Sápadtsága valósággal megijesztett. Hozzásiettem és hevesen megragadtam a kezét.

— Oleszja... mi bajod van? Oleszja... te drága!...

— Semmi... bocsásson meg... elmulik... egy kis szédülés az egész.

Összeszedte magát és tovább ment, anélkül hogy elhuzta volna tőlem kezét.

— Oleszja, te most bizonyára rosszat gondolsz rólam — mondtam csendes szemrehányással. — Ez nem szép tőled! Csakugyan föltehetted hát, hogy elutazom és el foglak hagyni téged? Nem, drágám. Ezt a beszélgetést is csak azért kezdtem, mert még ma el akarok menni a nagyanyádhoz, hogy a feleségem leszel.

Nagy meglepetésemre szavaim semmi hatással nem voltak Oleszjára.

— A feleséged? — lassan és szomorúan rázta a fejét. — Nem, kedvesem, az lehetetlen.

— De miért, Oleszja, miért nem?

— Nem, nem... te tudod magad is, hogy erre egyáltalán nem lehet gondolni. Micsoda asszony is volnék én a te számodra? Te ur vagy, okos, tanult; és én? Én még olvasni se tudok és egyáltalában nem tudom, hogyan kell viselkedni... Te nem fogod tudni a miattam való szégyenkezéstől, hogy hová...

— Ez mind ostobaság, Oleszja! — szakítottam félbe. — Egy fél év alatt magad sem fogsz magadra ismerni. Te nem is sejtet, mennyi született értelem és megfigyelőképesség fölött rendelkezel. Majd együtt olvasunk sok szép könyvet, megismerkedünk jó és okos emberekkel, látni fogjuk a nagy, nagy világot, Oleszja... Egész öreg korunkig így fogunk menni, mint most, kéz a kézben és én nem fogom magamat szégyenleni, én büszke leszek rád és hálás leszek irántad.

Tüzes beszédemre hálás kézszorítással felelt Oleszja, de hangulata nem változott meg.

— Nemcsak erről van szó... Te talán nem is tudod? Soha nem beszéltem erről neked... Nekem nincs atyám... törvénytelen gyerek vagyok...

— Hallgass, Oleszja... Ez volna az utolsó, ami megakadályozna engem. Mit törődöm az egész rokonsággal, ha te magad drágább vagy nekem, mint mindenki, mint az egész világ? Nem, ezek mind semmiségek, semmitmondó kifogások.

Oleszja csendes, odaadó gyengédséggel simult a vállamhoz.

— Szivem szerelme... bár sohasem kezdél volna ehhez... Te most fiatal és szabad vagy... Hogyan is volna bátorságom az egész életre kezedenél-lábadnál megkötni téged?... Hátha később más fog tetszeni neked? Akkor meg kell majd gyűlölnöd engem, akkor átkozni fogod azt az órát, amelyben beleegyeztem, hogy a feleséged leszek. Ne haragudj, drágám — kiáltotta esdekelve, amikor arczomon észrevette, hogy szavai kellemetlenek voltak nekem.

— Nem akarok bánatot okozni neked. Én csak arra gondolok, hogy te boldog légy. Azután a nagyamára egyáltalán nem is gondoltál. Mondd te magad, szép volna tőlem, ha most egyedül hagynám?

— Nos... majd csak találunk helyet a nagy-mama számára is. (Meg kell vallanom, hogy ez a dolog a nagyamával nagyon kényelmetlen volt számomra.) Ha nem akarna velünk élni, minden városban vannak házak... menházaknak hívják ezeket... ahol ilyen öregasszonyok nyugalmat, ápolást, kényelmet találnak...

— Nem, hová gondolsz! Sohasem fogja elhagyni az ő erdejét. Fél az emberektől.

— Akkor hát magadnak kell meghatároznod, Oleszja, hogyan lesz a legjobb. Választanod kell köztem és nagyanyád között. Tudd meg azonban, hogy nélküled gyűlöletes lesz számomra az élet.

— Nem, napvilágom! — kiáltott Oleszja bensőséges szerelemmel. — Már csak ezeket a szavakat is

hálásan köszönöm neked! Te ismét bátorságot öntesz belém... De a feleséged mégse leszek... Inkább követlek anélkül, ha el nem kergetsz... Csak arra kérek, hogy ne siess, hagyj egy kis időt nekem... Néhány nap alatt mindent meg fogok gondolni... Aztán a nagyamával is beszélnem kell.

— Hallgass rám, Oleszja, — kérdeztem, egy új sejtelemtől megragadva — talán megint... a templomtól való félelem?

Tulajdonképpen ezzel a kérdéssel kellett volna kezdenem. Csaknem naponta kellett harcolnom Oleszjával, hogy megkíséreljem kiverni fejéből az átkot, amely állítólag egész fáját terhelte és vele együtt természetfeletti erejében való hitét. Alapjában véve minden intelligens oroszban bizonyos népnevelő rejtőzik. Ez már a vérünkben van, ezt belénk oltotta az utolsó évtizedek egész orosz irodalma. Ki tudja: ha talán Oleszja őszintén hitt volna, ha pontosan betartott volna minden előirt böjtöt és nem mulasztott volna el egy istentiszteletet sem, könnyen lehetséges, hogy akkor viszont vallásosságát csufoltam volna ki és igyekeztem volna a kritikai gondolkodásra nevelni; — mindenetre csak enyhén, mert magam is mindig hívő ember voltam. Fáradozásom azonban nem használt. A lány szilárdan ragaszkodott naiv meggyőződéséhez a sötét hatalmakhoz való tartozásról és idegenkedéséhez Istentől, akinek még a nevét kiejteni is félt.

Hiába próbáltam megingatni babonáit. Minden logikus bizonyítékom, minden, gyakran haragos és gyengédtelen gunyolódásom megtört a titokzatos, borzasztó végzetben való rezignált hitében.

— Félsz a templomtól, Oleszja? — ismételtem még egyszer a kérdést.

Hallgatva hajtotta le fejét.

— Azt hiszed, hogy Isten nem fogad be téged? — folytattam növekvő buzgalommal. — Hogy nem lesz elég fölösleges irgalma számodra? Ő, a világegyetem ura, aki mégis lejött a földre és borzasztó, fájdalmas halált vett magára, hogy megváltsa az emberiség bűneit? Ő, aki a legelvetemedettebb asszonynak megbocsátott és a rablónak megítélte, hogy még aznap vele lesz a mennyországban?

Minderről gyakran prédikáltam már neki, ezuttal azonban rám sem hallgatott. Gyors mozdulattal lekapta a kendőjét, összegyűrte és arczomba dobta. Birkózás következett. Igyekeztem elvenni tőle a bodzabokrétát. Oleszja védekezett, miközben a földre vágódott, magával rántott engem is, vidáman nevetett és odartartotta a gyors lélegzéstől félig kinyílt nedves ajkait...

Késő éjjel, amikor végre elváltunk és már meglehetősen messze mentem, hirtelen Oleszja hangját hallottam a hátam mögött:

— Vanja! Egy pillanatra!... Valamit akarok még neked mondani.

Megfordultam és felé indultam. Oleszja szaladva közeledett. A növekvő hold ezüst sarlója már az égen volt és a sápadt világosságnál láttam, hogy Oleszja szemében nehéz könnycseppek ülnek.

— Oleszja, mi bajod van? — kérdeztem nyugtalanul.

Megragadta kezeimet és felváltva kezdte csókolni mind a kettőt.

— Drágám... milyen jó vagy te! Milyen kedves vagy, te! — szólt reszkető hangon. — Most, amikor elindultam, arra gondoltam, mennyire szeretsz te engem... És tudod, hirtelen eszembe jutott, hogy valamit kell tennem, ami neked nagyon, nagyon kedves.

— Oleszja... te drága leány! Csak nyugodj meg, kérlek...

— Hallgass csak ide, — folytatta — örömet okozna neked, ha egyszer a templomba mennék? De az igazat mondd, a tiszta igazságot.

Elgondolkodtam. Fejemen hirtelen átvillant az a babonás gondolat, nem támadhat-e ebből valami szerencsétlenség...

— Miért nem felelsz? Mondd meg gyorsan, örülnél-e neki, vagy mindegy volna neked?

— Hogyan is mondjam neked, Oleszja? — kezdtem habozva. — Természetes, hogy örülnék neki. Már sokszor mondtam neked, hogy egy férfi lehet hitetlen, kételkedő, sőt istenkáromló. Egy nő azonban... a nőnek vallásosnak kell lennie minden gondolkodás nélkül. A nő egyszerű, gyengéd, bizalommal teljes Istenben való megnyugvásában mindig valami szépet, nőieset, megindító látok.

Elhallgattam. Oleszja is néma volt, szorosán a keblemhez simult.

— Miért is kérdezted ezt egyáltalában tőlem? — kérdeztem végül kíváncsian.

Oleszja hirtelen összerzezzent.

— Csak... csak hogy éppen kérdeztem... ne törődj vele, kedvesem. Holnap újra eljössz, nemde?

Ezzel eltűnt. Én még sokáig néztem utána a sötétben, figyeltem könnyű, elvesző lépteire. Valami arra kényszerített minden erővel, hogy utánasiessék, kérjem, könyörögjek neki, ha pedig szükséges, követeljem, hogy ne menjen a templomba. Azonban legyőztem különös vágyamat és emlékszem még, hogy hazafelé menet hangosan így szóltam magamhoz:

— Ugy látszik, kedvesem, ön maga is babonás lett.

Ó, bárcsak követtem volna szívem homályos parancsát, amely — most már sziklaszilárdan hiszem! — a maga hirtelen, titokzatos megsejtéseiben sohasem csalódik.

(Folytatása következik.)

Saison.

Rablók az autóban.

— márcz. 29.

Hanyatló humoristák, vegyétek reszkető kezetekbe a tollat, döfjétek bele a kacagni vágyó olvasóközönségbe és menjetez kapálni! Én már megyek.

Vidámnak vélt karczolatokat irtok, ti kis malaczkok, amelyekben fejük tetejére állítjátok az élet apró történeteit? Tuloztok, ti kis malaczkok, tuloztok? Mert a viccz az, hogy kitörítez az esetek nyakát és fogcsikarva csikarjátok ki a kaczagást a legmakácsabb olvasóközönségből.

Most aztán ti fogtok nevetni, ha olvasni fogjátok szemelvényeimet a lapokból, a melyek arról beszélnek, hogy az élet jobban tud fejtetőre állítani, mint ti, kis betyárok. Olvassátok és törjétek ki a nyakatokat.

(A prefet.)

A prefet Chantilly felé hajtattott hatvan lőerejű gépjén. A soffőr merev arczzal kezelte a kormánykereket. Egyszerre csak lövés dördült el. Azt a sűrű ködtől nem lehetett látni. Az autó megkettőztetett

gyorsasággal robogott végig Chantilly utczáin. Közben a soffőr kirabolt két ékszerészboltot, lemészárolt három családot és még volt ideje merev arczzal ülni a gépén és kezelni a kormánykereket. A prefet leesett a székről.

(Apacs-soffőr az autón.)

Patisson bankpénztáros egy bőrtáskába rejtett kétszázezer frankkal ült a kocsi belsejében. A soffőr hátrafordult:

— Hová vigyem a nagyságos urat?

— A Pere Lachaisebe.

A Pont Neuf innenső kapujánál Patissonnak még volt ideje köszönni. Marjolainenek. A Pont Neuf második pillérjénél Patisson halott volt.

A soffőr tovább vágatott a Pere Lachaisebe, ahol Patisson urat eltemette. Innen a soffőr az autóval együtt megszökött Vincennes irányába. A rendőr telefonozott Vincennesbe, de nem kapott összeköttetést.

(A bankár.)

Báró Schimmel, dúsgazdag bankár, elment a garageba, mert új autót akart vásárolni. Egy gép nagyon megtetszett neki.

— Hogy ez? — kérdezte a gyárostól.

— Ötvenezer korona.

— És ha csak bérbeveszem egy napra?

— Akkor is ötvenezer korona.

A bankár, aki naiv ember volt, megvette és nem bérbevette az autót.

Este aztán kiderült, hogy bérbevette.

(Egy ember.)

Egy ember állt az országuton. Szemközt vele egy autó közeledett rettenetes gyorsasággal. Az autóban rabló ült. Az ember átnyujtotta pénztárczáját a soffőrnek; de a nemeslelkű soffőr lelkesen kiáltotta:

— Csak a holttesteden keresztül.

És úgy is történt.

(Kié az autó?)

A vicomte végighevert az autó kék párnáján. Miután kétszer végigkocsizott a Bois de Boulogne-on, kiszólt a soffőrnek:

— Hajtsz haza!

— Még ráérünk — felelte a kocsis.

— Pimasz! — Kié ez az autó? Az enyém, vagy a tiéd?

— Az enyém — mondta a soffőr.

És úgy is lett.

(A találka.)

Egy ékszerész találkozott egy autóval. Ezt nem bírta túlélni és meghalt. Az autó tovább ment és befordult a Rue de la Paix-be, ahol a sok bolt van. A boltosok leeresztették a redőnyöket.

(Járvány.)

Nancyban a járvány egy napon kétszáz embert ragadt el. Az egész rendőrség talpon van, hogy az autó nyomát izzse. Csakhamar sikerült is utolérni az autó nyomát. A lakosság petíciót intézett a kormányhoz és az autók sürgős eltörlését kérik.

(A divány.)

A bankár kidobta a diványt. Még csak ez kellett a sofförnek! Felült az autóra és azóta sehol sincs maradása. A bankárnét magával vitte.

(Büntető-reform.)

A francia kamara elfogadta a guillotin eltörlésére irányuló javaslatot. A halálraítelt gonosztevők ezentul autót kapnak és hozzá egy soffört.

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

⊙ A grófkisasszony. Szeretett a comtesse, de, polgárit, öngyilkos lett, Herczel-szanatórium, vasárnap már felkelhet és elmehet sétálni a Kossuth Lajos-utczába. Valaha ezt úgy hívták, hogy romantika, ma csak egy könnyű sebészeti beavatkozás az egész. Istenem, ma már olyan kicsi a rizikó, a polgári fiatalember megkapja a neki járó kétnapi fájdalmat és az újságok résztvevő érdeklődését, a grófkisasszony viszont harmadnap felgyógyul és férjhezmehet az illető hitbizományhoz. Ez már nem is érdekes. Egy ilyen kis öngyilkosság hódolat a polgári társadalomnak, mely boldogan veszi tudomásul, hogy — ah — a comtesse rá is gondolt, mielőtt végérvényesen férjhezment. És ezalatt a másik oldalon egy szegény kis francia gróft dobna ki gögösen a polgárok, mert nem volt elég vicomte. Ha a kis gróf öngyilkos lesz, mert nem sikerült beházasódnia a polgári társadalomba, bizonyára veszélyesebb lesz a sebesülés. Borzasztó, hogy nem lehet bejutni ezek közé a burzsoák közé...

*** Tanítsuk meg becsületre! A következő, sajátos levelet kapjuk: Tisztelt szerkesztő ur! Nagy örömmel olvastam a tegnapi hírlapokban Vázsonyi Vilmos ur beszédét, amely a fővárosnak a politikai ügyekben való állásfoglalását indokolva, egy helyen 40 HP-nyi erővel így szól: »Kell, hogy abban teljesen egyek legyünk, hogy Ausztriát, az alkotmányosság parvenüjét mi, az alkotmányosság ezredéves állama becsületre tanítsuk!« Gut gebrüllt Löwe. Az eredmény nem is késett és a főváros állást foglalt, ami nagy szó, tekintettel arra, hogy Buda és Pest az állásfoglalásban mindig kemény és rettenthetetlen volt, kemény és rettenthetetlen még akkor is, midőn tudta, hogy ezzel talán az avatatlanok előtt népszerűtlennek vagy kishitűnek fog látszani. Így anno dazumal, mikor Windischgrätzet üdvözölte... Éppen ezért nagyrabecsülöm dr. Vázsonyit, a legnagyobb örömmel jelentem be csatlakozásomat és vele való egységemet. Én már ugyanis régi hirdetője vagyok a »becsületre megtanítás« elvének, s így utólag kissé csodálkozom, mint lehetett az, hogy amikor ezt szóról-szóra úgy, mint dr. Vázsonyi elmondta, tavaly megírtam a »Rákosszentmihályi Közlöny«-be, a szerkesztő szó nélkül fölmondott, ezt azzal indokolván, hogy ilyen stílusban ma legfeljebb

Kutyabagcs-kitérőnél (28. sz. órház) lehet írni és hatni, de Keresztúron — soha! Keresztúri szerkesztő, most látom, igazságtalan volt: — Bismarck wird sich nicht kratzen, er kratzt sich bereits. Tehát föl, föl!, sőt föl!!! vitézek; én már le is akasztottam a falról a párisi áruházban vásárolt handzsáromat, megtöltöttem hatsövű riasztópisztolyomat és kész vagyok bármikor az osztrákot becsületre megtanítani. Csak azt nem tudom, hol lakik Vázsonyi főparancsnok ur, hogy kezébe azonnal letegyem a honvéd-esküt. Igaz, hogy a telefonszáma 15—27? És még egyet: rá fog-e érni ő — azt a Kirieleisumát! — a labancz orrára koppintani, mikor 9—12-ig, 3—6-ig irodai órái vannak? Vagy az ügyvédbojtárok ily esetben szintén helyettesíthetik-e? Avagy talán elég-e aláírnom egy meghatalmazást, amely esetben ő az én nevemben is a labancz orrára koppinthat, míg jómagam továbbra nyugodtan pikkolózhatok az Abbaziában? És végül, ha már tényleg megindulunk az osztrák ellen; hol lakik ez az osztrák, merre van hazája, telefonszáma, hogy egy messengert azonnal elküldhessek a hadüzenettel! Epedve várom a szives fölvilágosítást, és maradjon igaz hive: *Egy rettenetesen nemzetőr*, aki úgy ég a harcgyágytól, hogy a központi tűzörséget kell hozzája ki-rendelni.

> Sok a kávéház Budapestén és még itt, az igazi Mekkában is kezd többnek bizonyulni ezuttal a jótékony, mert melege és táplálékot adó foka, mint ahányan mi budapesti eszkimók vagyunk. Sok a kávéház Budapestén, ez a panasz hangzott most el és ezt a tényt valóban panasz nélkül is tapasztaltuk. De sok lehet még a wermouth meg a tojásos whisky-puncs is, csak — elég ne legyen. Mert a sok nem az eleget jelenti, sőt még csak nem is szinonimája az elégnek. Vagy hiszen: elég sok kávéházunk van, de eddig egyik sem érződött feleslegesnek, tehát többnek, mint amennyire a város természetes fejlődése szerint szükségünk volt. Hogy most mégis a kávéházak krachjáról, mintegy kávéházépítési túltengésről panaszkodnak, ennek az oka tehát egyáltalán nem maga a kávéház, hanem az a nem tulságosan tisztességes újabb konkurrenzia, az a tisztas hagyományoktól eltérő — Budapestén már a kávéházaknak is vannak tradíciói — újabb erőlködés, amely azt hiszi, hogy a magyarok Mekkájában hozzáértés és becsületes munka nélkül is lehet kávéházat alapítani. Tisztas konkurrenziaát a mi kávéházaink még mindig elbirnak, a bajnak a gyökere és a panaszának a véleje tehát csak ott lehet, hogy nem a kávéház sok, hanem a kávé-ipar került hozzá nem értő, csupán spekuláló, hogy úgy mondjam: anticoffeinisták kezébe — azt azután én már el nem tudom dönteni, hogy az ipartörvény barázdáltsága, vagy más körülmények miatt-e, vagy pedig a lelkiismeretes ellenőrzés híján.

24 A jól értesültség. Egyik napilap megírta a héten, hogy az egyetemen Riedl Frigyes egyik előadása után egy előkelő kinézésű, sápadtarczu ur fölkel a helyéről s odalépve az előadó tanárhoz, bemutatkozott neki: Madách Arthur (sic!) vagyok, Madách Imre fia. Majd így folytatta az előkelő ur: Köszönöm, hogy megemlékezett az édesanyámról. Riedl ugyanis Madáchról tartott magyarázatai közben megemlékezett Madách Imre szerencsétlen feleségéről is és nyilván kevés jót mondott róla. Riedl pedig a kínos jelenet után legközelebbi előadását ilyenformán vezette be: ime, uraim, ilyen nehéz helyzete van egy professzornak, ha a múlt század olyan íróiról kell előadnia, akiknek hozzátartozói még életben vannak. Pont. Az emberek csóválták a fejüket s tárgyalták az esetet pro és contra, míg végre valakinek eszébe jutott, hogy Madách Imrének csak Aladár nevű fia volt, semmiesetre sem Arthur. Az a Madách Aladár, aki Komjáthyval együtt irodalmi szerepet is vitt két

évtizeddel ezelőtt, mikor Madách Imre munkáit kiadták. Arra azonban senkiesem gondolt, hogy Madách Aladár annál kevésbé járhatott a mult héten Riedl előadásairá, mert már egy fél éve meghalt és akkor az összes magyar lapok beszámoltak erről. Ezek után pedig igazán kíváncsiak vagyunk arra, hogy miképp is történhetett az a kinos incidens az egyetemen.

* * *

× **Az üzlet** — üzlet. A művészetnek megvannak a maga tradíciói, az arisztokráciának pláne, de az üzletnek nem kevésbé. Csakhogy az üzlet tradícióit nem szeretik elismerni az emberek. Lám, most is felháborodtak azért, mert Wahrmann René megsértette a művészet tradícióit — és nem akarta hozzáadni a leányát csak egy festőhöz. És felháborodtak akkor is, amikor Wahrmann René nem akarta hozzáadni a leányát egy vicomtéhoz, aki nem olyan régi vicomte, mint amilyen régi méltóságos asszony Wahrmann René. De azt nem vették észre, hogy itt tulajdonképpen egy mindennél ősbib és szentebb tradíció betartásáról van szó, az üzlet tradíciójáról. Végre is az öreg Wahrmann Mór egy kicsit üzletember is volt és bizonyára nagyon megnézte a portékát, mikor pénzt adott érte. És a leánya, akit most éppen özv. Beretvásnénak hívnak, igen dicséretes módon megőrzi az ő tradícióit. Szükségesnek találta, hogy vegyen a leányának egy grófit és megkötötte az üzletet. A szállításnál azonban kisült, hogy a gróf nem is gróf és még hozzá festő. Egészen természetes, hogy Wahrmann René élt a kereskedelmi törvény adta jogával és az áru rejtett hiányai miatt stornírozta az üzletet. Igaza volt. Festőt és néhai grófit kaphat olcsóbban is, ezért nem kell férjhez adnia a leányát. Ez egészen rossz üzlet volna és a Wahrmann-család nem köt rossz üzleteket. Azt hisszük, az öreg Wahrmann nagyon elégedetten dörzsöli a kezét a másvilágon: ez az ő tulajdon leánya, kiből neki kedve telik.

* * *

4 **Az iskolaorvos.** Örvedetes kulturjelenségről számol be az a kis szürketáblás füzet, amely e héten került a redakciók asztalára. Szerzője dr. Tuszka Ödön áll. főgimnáziumi tanár, iskolaorvos. Rövid és csak a legszükségesebbekre szorító száraz jelentés, egy csomó számmal, perccentes tabellával, lelkiismeretes, körültekintő statisztikával tarkítva, amely a középiskolai tanulók egészségügyi állapotáról és az ujonnan életbeléptetett iskolaorvosi intézmény nagyjelentőségű működéséről, elért eredményeiről számol be. Egyelőre csak a VIII. kerületi állami főgimnázium növendékeiről ad könnyen áttekinthető képet Tuszka dr. könyvecskéje, de ez a részleges jelentés is meggyőz mindenkit arról, hogy itt egy olyan európai nivón álló kulturjelenségről van szó, amely egyaránt becsületére válik a huszadik század humanizmusának és a magyar pedagógiának. De elsősorban magának a kiváló orvosnak és tanárnak, dr. Tuszka Ödönnek, aki fáradságot nem ismerő buzgalommal és lelkesedéssel alakította meg iskolája növendékei között a diákok önkéntes mentőőrségét, s aki egész esztendei terhes elfoglaltsága mellett olyan hasznos és praktikus törzslapokat szerkesztett a tanulók testi fejlődéséről és egészségéről, amelyek páratlanok a maguk nemében. Tuszka dr. jelentése a fejlődő kulturális és szociális érzéknek egyik legszámottevőbb bizonyítéka és sok szomorú jelensége között ennek az országnak egy olyan megnyugtató pont, amely mellett tisztelettel és jóleső örömmel állhatunk meg.

* * *

Szépséghiba. A német császárt az őszinte barátság vitte a schönbrunni kastélyba, ahol Ferencz József szokatlan melegséggel és kitüntető figyelemmel fogadta. Így mondták ezt a

félhivatalos kommunikék, melyek a fejedelmek találkozásáról beszámoltak. De a németek, akik nemcsak a félhivatalos kommunikéket, hanem a fejedelmi diszlakomák menüjét is elolvassák, azt találták, hogy a találkozásnak mégis volt egy kis szépséghibája. Ime a menü:

Potage Chantilly
Bouchées à la Périgord
Médailles de truites à la renaissance
Pièce de boeuf et selle d'agneau
Suprême de bécasses St. Hubert
Chaudfroid à la strassbourgeoise
Sorbet
Poulardes de Styrie, salade, compote
Asperges en branches
Charlotte printanière
Crème de fromage
Glaces variées
Dessert

Champagne Moët & Chandon Impérial.

A németeknek tehát rosszul esett, hogy Schönbrunnban francia pezsgővel vendégtelték meg a német császárt. De viszont a császárnak jól esett a pezsgő, s ez a lényeges.

SZINHÁZ.

A klasszikus öreg.

— *Gabányi Árpád színészportréja.* —

Gabányi Árpád nyugalomba ment. Hány magyar színész eltávozása hord magában ily szomorúságot és kelt bennünk ily vágyat, hogy még egyszer újra lássuk őt? Amit Gabányi maga után hagyott, az valami egész. Vannak tőle emlékeink. Néha úgy sirt és kacagott, hogy az nemcsak a másodpercnek szólt. Szerettük volna megállítani az órákat. Künn a foyérban, felvónásközökben pedig arról beszéltünk, hogy évek múltán e pillanatokról fogunk mesélni azoknak, akik később érkeznek. Negyvenéves pályáján sok kincset hullajtott el. Idegen emberek lelkét élte át. Ugy, hogy a töredékekből, a színészi alkotás mozaikjából most a pályája végén valami összefüggőt tudunk kirakni. A mósoly, amit a sirásó arcán láttunk, a köny egy bolond szemén, a sóhaj egy lovag ajkán, a nevetések, a gesztusok, amelyek nem multak el a darabokkal, magyarázzák és kiegészítik egymást. Plasztikus színész. Azokból az alakokból, akiket játszott, egy csarnokot lehetne telerakni nevető és siró szobrokkal. Nincsen iskolája és iránya. Egyszerűen született tehetség, harmónikus művész. Ő a klasszikus öreg.

Ha még kellene huzni egyénisége köré a szélességi és hosszúsági fokokat, akkor minden más nevet elhanyagolva, csak kettőt írunk ide: Molière és Shakespeare nevét. Játszott mai drámákban is. Megnéztem egy Ibsen-darabban. Ugy hatott rám, mint egy eleven anachronizmus. Alakja a budapesti aszfaltból is kiritt. Amint néha látom végigmenni a József-köruton, kezében egy görcsös bottal, merev, okulárés szemét az ég felé emelve, ahol fantómokat és jelenségeket les, arra kell gondolnom, hogy ő mindenestől — az életével és a művészetével egyaránt — a regényes, a határtalan lehetőségű multhoz tartozik. Imádja Molièret és becsüli Shakespeare-t. A magyar színész többnyire csak szerepekért rajong. Ő író-kultuszt üzött. Egész életén át Molière-ről ábrándozott. Otthon lefestette Molière arczképét. A szinpadon pedig szoborba öntötte alakjait. Családfáját nem a vér jogán, de mint hithü spiritiszta, aki hisz a reinkarnációban és a szellem mindenhatóságában, egészen Molièreig

vezette vissza s az, aki természettudományi alapon állt és mosolygott a fantasztikumon, igazat adott neki, mihelyt meglátta néhány hires szerepében. Hogy éltek az ő készeg uzsorásai: A rutság és a szépség, a kómikum és tragikum, a zsgori fogatlan nevetése, sipító hahotája micsoða művészettel olvadt össze a fájdalom görcsével és az élet bánatos sóhajával. Ösztönös lélekbuvár volt. Pályáját irással kezdte s ennek később láthatóan hasznát vette. Rengeteg érzéket tanusított a valóság vidám és szomorú volta iránt. Nem tudom és nem kutatom, hogy a vére milyen fajtájú. Az sincs eldöntve, hogy a mi hagyomány-szegény magyar színjátszásunkban vannak-e olyan motívumok, amelyek kizárólag, tüntetően bennünket jellemeznek. Annyi azonban bizonyos, hogy az ő kristálytisza színészlogikája, durva jellemzőereje, egyszerűsége, világossága utat jelez a magyar színjátszó-stílus felé. Skálája nem széles. De minden epizódfigurát óriási intenzitással él át. Ma se tudok elképzelni jobb shakespearei sirásót. Ez szinte büzik a gugyiszagtól és a valóságtól. Vaskos, középkori és vidám. A röhögése megdöbbsent. Ilyen a gödör ordináre filozófusa. Ruhájára odaképzeltük a kukacokat, a pondrókat, az ezerlábu siférgeket. Amíg megtette az utat az öltözötől a színpadi sircödörig, addig úgy beleérezte magát az angol paraszt lelkébe, hogy nemcsak azt láttuk, mit tesz a szemünk előtt, de láttuk, mit tett tegnap és el tudtuk képzelni, mit tesz majd holnap, egy év, vagy tíz év múltán. Az illúzió teljes. Minden alakítása mögött egy egész élet van, az ő élete és annak az élete, akit játszik és a háttérben érczfedezetként áll az igazság.

Gabányi Árpád nagy volt.

. D.

ZENE.

Az utolsó koncert. Öt napon belül háromszor hallhatta a budapesti közönség a Kilenczedik Szimfóniát, amely úgy jelenik meg a hangversenyévadok végén, mint egy óriási tavaszi uvertür. Ha kilépünk a koncertteremből az éjszakába, a tavaszi utcza járókelőinek arcán viszontlátjuk a befejező kórus ujjongását. Borzongva és megrendülve gondolunk ilyenkor a komor és siket zeneszerzőre, aki szenvedéseinek labirintusában, a minden képzéletet felülmuló fájdalmak önkivületében támolyogva dalolta az öröm himnuszát és megcsalvatva, kicsufoltan és elhagyottan a hűséges, önfeláldozó és megváltó nő apoteózisát zengte. A Kilenczedik Szimfónia és a Leonóra-nyitány előtt sokáig mint rejtélyek előtt állottak az emberek és nem tudták elképzelni, hogy a döbbenetes és tragikus halotti maszok vékony és vértelen ajkai hogyan nyílhattak meg valaha az öröm himnuszára és hogyan inspirálhatták a zeneszerzőt a Fidélio megírásához a kis bécsi arisztokrata lányok, altwien porcellán-nippek, akik ah, egészen mást értettek szerelem alatt, mint ő... E rejtélyekhez egy bécsi idegorvos adta meg a kulcsot, tolvajkulcsot, amelylyel számos zseni műhelyébe nyithatunk be s kereshetjük meg az összefüggéseket kedvünk szerint a művek és az élmények között. A lelki élet egy jelenségről van szó, amely, sajnos, nagyon gyakori művészek és nem művészek között egyformán: a vágyak, az elérhetetlen felé törő vágyak realizálódásáról, kielégülés után való törekvéséről. A vágyak, amelyek a való életben célt sohasem érhetnek, álmokban, művészi termékekben valósulnak meg. Ott mindenki megkapja a magáét, a kielégülést, amelyet a valóság megtagad. A szerelemeket, sikert és aranyat, mámort, dicsőséget, hatalmat. Az álomban elérjük a délibábot és a műremekben — fogva tartjuk... Így Beethoven is. A Leonóra-uvertürben élte ki élete egyetlen halhatatlan szerelmét a hűséges és önfeláldozó nő iránt, kivel életében sohasem találkozott, szerel-

mének tárgya, halhatatlan szerelme Leonóra volt, egy francia operett papírmásé hősnője, reá aggatta titáni szenvedélyeit; a Kilenczedik Szimfóniában pedig himnuszát zengte az öröme, amely egész életén keresztül fátumszerűen került.

(f. gy.)

Művészet.

Vaszary János.

Az éhes ember étel után vágyódik, a jóllakott pedig szeretne éhes lenni. Ez nagyon triviális igazság, de mégis csak igazság, még pedig általános érvényű. S nemcsak az éhes és jóllakott emberre vonatkozik, hanem azokra is, akik éheznek és szomjuhozzák a művészetet s akik viszont tele vannak a művészettel. Ez az örök emberi elégedetlenség, amely mindig másra vágyódik s amely sohasem találja meg a pillanatot, amelyet szivből és boldogan marasztalna. És ez jól van így. Nemcsak a művészetben, hanem az élet valamennyi megnyilatkozásában szükség van a ritmusra, amely csendes napokat hoz a viharok után, amely a durva dolgok után a finomakat, a munka után az elernyedést, nagy fellobbanások után a nyugodt kontemplálást váltogatja. A művészetben azonban még evidensebb és még elkerülhetlenebb a változás ritmusa. A művészet életében soha egyetlen pillanatnak, soha egyetlen kifejezési formának, soha egyetlen, bármilyen nagyszabású és nagyértékű alkotásnak nem lehet, nem szabad azt mondani: maradj, oly szép vagy! Mert a szépség nem örök dolog, egy-két nap alatt szétfoszlik, mint az illatos, könnyű pára, amelyből nem tudunk megfogni semmit sem. Mindig új és új felhőkre van szükségünk, amelyek elábrándoztatják a szemünket s amelyeket mindig másoknak és éppen ezért mindig szépeknek látunk.

Az ecset művészeténél különösen könnyen megeshető dolog a lelki megcsömörlés, a kielégültség, a jóllakottság, amely elbágyasztja és kicsit undorítja is a piktort. Mert az ecset a legkevésbé megkötött kifejezési eszköz s az olajfestmény a legtöbb lehetőséget nyújtja a piktornak. Az olajfestmény mindenre lehetőséget nyújt s ez a minden a festészet nyelvén a naturalizmust jelenti. A naturalizmus, az életnek egészen hű visszaadása a legnagyobb erőpróba, amelyre a piktort vállalkozhatik. Mindegyik megpróbálja és többé-kevésbé sikerül is. Annak a nemzedéknek pedig, amelyhez Vaszary János tartozik, talán a legjobban sikerült. Ez a nemzedék megcsinálta a legteljesebb naturalizmust s Vaszary János, minthogy ennek a nemzedéknek egyik legtehetségesebb tagja volt, egészen kifogástalanul kifejezte a naturalisztikus tökéletességet. Tudott képeket festeni, amelyek olyanok voltak, mint maga az élet. Megtanulta az életet látni és visszaadni nemcsak a száraz másoló szemével, hanem belelopa a hangulatot, megoldva a kompozíciót, kifejezve az árnyék és fény raffinált hatásait, mindent, ami a tökéletességre törekvő piktort érdekelheti. Tehetséges ember volt s éppen azért meg tudta oldani az összes feladatokat, amelyek az ecset-adta lehetőségek határait kutatták s a megoldás sikere nyomán egészen természetesen elérkezett oda, hogy ezek a feladatok egyáltalában és végleg nem érdekelték többé.

Nem egyedül járt így; a naturalisztikus iskola sok talentumosabb embere elérkezett ahhoz a ponthoz, amikor a saját művészetéből, emberi és művészi érdeklődésének örök tárgyából a legsivárabb unalom ásítózott feléje. Csak kettőt említünk közülök, mint akiknek művészi pályafutása egészen tipikus: Rippl-Rónai József és Kernstok Károly. Mind a ketten előbb-utóbb hátat fordítottak min-

dennek, amit azelőtt csináltak és hirtelen egészen más, sőt az előbbivel diametriálisan ellenkező ideálokat irtak a lobogójukra. Ugyanezen az elforduláson, ezen a hirtelen megváltozáson ment keresztül Vaszary János is, amikor egyszerre bucsut mondott a régi művészi énjének. Am a megfordulás karakterében volt különbség közte és említett két nagy kollégája között. Azok elfordultak az énjüktől, mert egy egészen határozott, előre megsejtett, sőt tudomásul vett irányba akartak fordulni; Vaszary János csak megfordult, de már most nem tudja, hova forduljon. Megváltozásában nem egy megtalált új ideál vezette, csak hajtotta a csömör, amely miatt nem birt réginnek maradni. És most áll és néz és még nem tudja, mit csináljon. A kiállítása tele van kísérletekkel, amelyek a kivézető utat keresik. Soha nem láttunk még kiállítást, amely érdekesebben tárta volna fel egy talentumos és lelkiismeretes piktoember vergődését. Néha a görög vázákhoz hasonlít, néha az olasz primitivekhez; egyszer Rodin-nel mutat rokonságot, máskor Beato Angelicóval; nagy képén a magyar nyolczakkal mutat rokonságot, egy tánczó csoport pedig Boticellire emlékeztet. Ez vergődés, semmi más. Természetes, hogy ez a vergődés a naturalisztikus csömör után a primitívség felé terelte, az is természetes, hogy ezeknek a vergődő kísérleteknek megvan a maguk magas művészi értéke; de önmagát, azt az egyéni kifejezőmódot, amelylyel az ideáljait életre kelthetné, még nem találta meg Vaszary János. Hiszszük és várjuk, hogy majd megtalálja. Hiszszük, mert a reménységünknek van egy biztos záloga: Vaszary János multja. A nivó, amelyen a régi képei állottak, és az erő, amelynek segítségével ezek a régi, elismert képekkel szakítani tudott. Aki erre a kéttőre képes volt; az meg kell hogy találjon mindent, amit keres.

Jean Preux.

Gulácsy Lajos. A bornirtak azt fogják róla mondani, hogy a pikturája eszeveszett, a snobok ellenben, hogy a művészet teteje. Ami kétféleképpen kifejezve, kétféle nézőpontból nézve tulajdonképpen egészen egyet jelent. Azt, hogy a bornirtak és a snobok egészen egyformán állottak a képei előtt: hülyén és értelmetlenül, keresve a világító sugarat, amely koponyájuk vak sötétségébe bevilágítson, és nem találva a szavakat, amelyekkel a saját ostobaságukat leplezhessék. Egészen meddő fáradság. Gulácsy Lajost nem lehet megérteni, mert nem lehet skatulyázni, nem lehet irányokhoz sorolni, nem lehet róla semmiféle olyan megállapítást tenni, amelylyel egy piktort klasszifikálni szoktak. De Gulácsy Lajost meg lehet érezni. Nemcsak a képeit, nemcsak a sötét álmokat, amelyek Verona sikátorai között szállták meg a lelkét, hanem magát ezt a lelket is, ezt a különös, furcsán vágyódó, gyönyörrel szenvedő, kinok között alkotó lelket. Meg lehet érezni, hogy egy ember — groteszk és félelmetes, mint egy Mantegna-fej — belefelejtkezik a klasszikus Itália misztikus titkaiba. Meg lehet érezni, hogy ebben az emberben különös, törekeny, beteg szépségek lakoznak: egy mozdulat, amelylyel Julia felfogta a ruháját, egy tekintet, amelyet Paolo és Francesca váltottak egymással egy hervadozó kert omlatag lépcsőjén, egy gyász-fátyolos gyertyaszál, amelynek barna füstjében régi, kedves halottak emléke kóvályog. Meg lehet érezni, hogy valaki érzi mindezeket s hogy az érzéseinek kifejezésére eszközöket keres és talál, amelyekkel megéreztesse az érzéseit azokkal, akik erre képesek. És csak ez a fontos, csak ez a fontos. Hogy vannak emberek, akiktől mindez idegen, az már egészen mellékes. Nem ezeknek készültek a képek, nem ezek számára valók,

csak azoknak, akik ránéznek egy képre s a látása nyomán felébrednek bennük a vágyak, a sejtések, a halk, puha hangok, amelyek ott élnek a lelkük mélyén. Vajjon örülsz ez? Igen, mert a szépség imádása a legszentebb örület. És vajjon művészet ez? Igen, mert a szépség imádása a legszentebb művészet.

IRODALOM.

Petelei István.

(Két kötet elbeszélés. Kiadta az Erdélyi Irodalmi Társaság.)

Régi arcképeken látni csak ilyen törekeny, nemes hajlásu vonalakat, ilyen magas, álmokat rejtegető homlokot s fátýolos, messzire néző szemeket. Régi arcképeken, amiket titokzatosság lebeg körül, a halál titokzatosságának remegő köde. Jövendő esztendő távoli kékjében török meg sóvárgó tekintetük, a Hamletok szemének bágyadt csillogása.

Petelei István szemében is ott égett ez a tragikus láng, minden elérhetetlen után esengő láz árulkodó visszfénye, mint régebben annak a zordon és felhőslelkű magyar urnak, aki ugyancsak ott a Királyhágón tul hallatta hangjának komor zengését. Most már hamuba borult az emésztő tűz, Petelei Istvánból elmúlt, ami emberi volt, s csak az író maradt előttünk, nagy, magányos fonségében. Az író, akiről most már országgá lehet kiáltani, hogy a legnagyobb magyar elbeszélők közül való. Keze nem veszi fel többet a tollat, szabad hát megbecsülni, őszintén, irigykedés nélkül.

Petelei az oroszokkal tartott rokonságot. Turgenyevvel, azzal a Turgenyevvel, aki a vadász emlékiratait írta. Östehetség, akinek ez a két könyve csupa nagyszerű erő és hatalmas ígérlet. Intenzívebben látta és érezte az életet mindenki másnál, de mint a hazája havas ormait, sötét szikláit körülfelhózi a magasság párája, úgy ő sem mutatta meg magát soha napfényben ragyogva, biztos és kitisztult vonalaival. Egyetlen maradt, talán mert lelkére vetette árnyékát Erdély ezer kiugró kőóriása, tátongó szakadéka, és írásait olvasva, inkább csak érezzük talentumának nagyságát, mint látjuk határozott alakot öltve. Nem volt művész, még kevésbé stilművész, csakugy mint Balzac. Tömondatai olykor ugy ropognak, pattognak egymás után, mint az ugráló petárda. Máskor meg fáradtan tévelygünk a kusza mellékmondatok tömegében, eltikkadunk, a torkunk összeszorul, egy csöpp levegő után eped elfulladt mellkasunk és mégis megyünk tovább, vele, az íróval, akinek szuggesztív ereje legyőzi kételkedésünket, minden ellenállásunkat. A kicsi, hétköznapi emberek hőökké lesznek a megrekedő mondatokban, ujságríportok poézissé nemesednek egy szűkszavu novellában és körvonalait látjuk sejtelmesen fölragyogni távoli hegylánczoknak, amik valahol az életünk határán tul öllekeznek az ég felhőivel. Az asztaloslegények, szöcsök és vizimolnárok, végrehajtók, őrmesterek és adóhivatalnokok apró életében meglátjuk a szivárvány hidját, amelyen át a mindenségbe, a nagy életbe vezetnek az emberi lábnyomok. És ennek az oka talán abban a sötét, szomorú világnézetben van, amely ott borong Petelei minden írása fölött. Csak drámát lát maga körül, sikoltó vagy sóhajtva vérző tragédiát, megszedült, lefelé menő embereket, akiket a végzet buktatott el. Könyeken keresztül, szenvedéseken át juthatni el a legfájdalmasabb biztossággal az élet igazi mélységéhez, ahhoz a közöns, mindent összefoglaló csudás erőhöz, amely egymásba fonja a világ minden jelenségét,

SCHÖN GÉZA ékszerész
Budapest, IV. kerület, Kecskeméti-utca 5. szám.

Házlebontás miatt Brillánsok, arany ékszerek, mindennemű ezüstárúk
gyári árban adatnak el.

amely egymásra utalja, közösségbe hozza egymással a kőházak emberét, az erdők vadját, a rétek füveit és a hegyek pihenő köveit. Az élet igazi értelméről a szenvedők, a Raskolnyikovok és Lukák, a Szónyák és Grandet Eugéniák mondtak eddig legtöbbet. Petelei István ezt írta a könyve homlokára :

*Minden ember vállán
A Krisztus keresztje
Rettenetes terhe,
Egészen a sírig.*

És ezzel a négysoros kis verssel nemcsak pesszimiztikus életfelfogásáról tett tanúságot, de arról a mélyes nagy szájalomról és emberszeretetről is, amely írásait olyan bizalmas közelségbe hozza az oroszokéval. Kontempláló, tündő lélek volt, aki az élet realitásai mögött mindig meg tudta érezni az örök emberi érzések szomorú, soha véget nem érő, reménytelen muzsikáját.

Legtöbb novellájában elsősorban az élesszemű megfigyelő, a vérbeli realista jut szóhoz. Ezért a rajzai a leg-tökéletesebbek. Egy pár erőslendületű vonalba egy egész élet mozgását bele tudja szorítani. Amália néni, Balog Eszti, a kiscsalambosi papné, a rácz Bogdán szinte személyes ismerősünk. De néhol aztán fölzeng szabadon lírájának minden bánatos szépsége, mintha gordonkán játszana valaki egy bánatos melódiát a fűszagu, langyos tavaszi estéken. Gondoljunk csak arra a szegény tiszteletesasszonyra, aki otthagyja az urát az üres paróchián s elmegy a városba, hogy fölnevelhesse a gyerekeit. Tíz esztendő után egy pólyás csöppséggel készül haza, de aztán csak nem látja meg a kiscsalambosi határt az apró ember. Korporsó kerül a karácsonyfa alá, míg otthon boldogan reménykedik a tiszteletes. S az ünnepek után a kölcsönkért szerkéren nagyon elkezd pakkolódni a kiscsalambosi pap, hogy elmenjen a feleségéért és a gyerekért. Előkerül a pelyhes vánkos, a lombos csergékét sem felejtí el s mosolyogva szól oda az elől ülő presbiter István bátyának: Hajtson gyorsabban, az Isten áldja meg. Nógassa... nógassa... öröme megyek... Olyan ez, mint egy csendes, szomorú románcz, aminek végét maga a nótázó is megkönyezi. Itt érezzük legjobban, hogy ki lehetett volna Petelei Istvánból, ha... ej, de hiszen az okokat keresni most már ugyis hiábavaló.

Meg kell elégednünk vele úgy, amilyenek a könyveiben mutatja magát és emléke előtt sok, sok szeretettel, igaz, becsüléssel emeljük meg a kalapunkat.

Kárpáti Aurél.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Jelzálog-Hitelbank márczius 26-án tartotta XLIII-ik rendes közgyűlését Széll Kálmán titkos tanácsos, intézeti kormányzó elnöklésével. A közgyűlés jegyzőkönyvének vezetésére Neumann Miksa dr. igazgatót, hitelesítésére Hauszmann Alajos és Zsigmondv Jenő dr. részvényeseket kérte fel. Ezután az igazgatóság évi jelentését terjesztették elő. Elénk helyesléssel fogadta a közgyűlés Matuska István felügyelő-bizottsági elnöknek a felügyelő-bizottság nevében tett kijelentését, hogy a Magyar Jelzálog-Hitelbank ügyvitele a lefolyt évben is azon szilárd üzleti elvek alapján folyt, a melyeket az intézetnek czéltudatos és gondos vezetés keretében követnie kell. A közgyűlés egyhangu helyesléssel fogadta az igazgatóság és a felügyelő-bizottság jelentését, továbbá magáévá tette a

tiszta nyereség hovatfordítására vonatkozó indítványt, amely szerint a forgalomban levő 200.000 darab teljesen befizetett részvény után egyenkint 27 franknyi osztalékot fizetnek ki a július elsején esedékes 14. számú szelvény ellenében, meg pedig már április elsején; az ezután rendelkezésre álló 1.092.069 korona 23 fillérből 100.000 koronát az intézeti nyugdíjalap javaldalmazására, 125.000 koronát az intézeti tisztviselők és szolgák rendkívüli jutalmazására fordítanak s a fennmaradó 867.069 korona 23 fillért a folyó évre viszik át. A közgyűlés ezután az igazgatóságnak és a felügyelő-bizottságnak az alapszabályszerű felmentvényt megadta, továbbá hozzájárult a nyugdíjszabályzat oly értelmű módosításához, hogy a nyugdíjalépéshez megkivánt hatvan éves korhatárt 55 évre szállítsák le. Simonyi-Semadam Sándor dr. részvényes indítványára a felügyelő-bizottság tagjait három évi időtartamra egyhangulag megválasztották Matuska Istvánt, Hevesy Lajost, Kornis Károly grófot, Széchenyi Aladár grófot, Barta Ödönt (uj) és Brüll Ignác dr.-t (uj).

A Magyar-francia biztosító r.-t. márczius 22-én tartott közgyűlésén előterjesztett jelentésében az igazgatóság kijelentette, hogy a múlt évben elhatározott alaptőkefelemelést lebonyolította. Az alaptőkét a befizetett 2,500.000 koronával, amely az 1912. évtől kezdve részesedik az üzletredményben, 5,000.000 koronára emelték fel és a névértéken felül befizetett összegből a tartaléktőke 1,700.000 koronára növekedett. A közgyűlés elhatározta, hogy a 219.626 (tavaly 333.399) korona nyereségből a régi részvénytőkének megfelelő 6% osztalékot, részvényenkint 12 koronát = 6%, tehát összesen 150.000 koronát fizessenek ki a tavalyi 15 korona = 7 1/2 %, összesen 187.500 koronával szemben, a fennmaradó 10.324 koronát pedig a tisztviselők és szolgák nyugdíjalapja javára fordítsák. A közgyűlés az igazgatóság által javasolt alapszabálymódosítást, valamint a tisztviselők és szolgák nyugdíjszabályzatának megváltoztatását jóváhagyta és az igazgatóság tagjává dr. Brüll Ignácot, a választmány tagjává báró Radvánszky Albertet választották meg.

Az »Anker« élet- és járadék-biztosító-társaság (magyarországi igazgatóság Budapest, VI. ker., Deák-tér 6., Anker-palota). 1912 február havában benyújtott a társaságnál 1079 ajánlat 8,216.052 K biztosított összegre és kiállított 920 kötvény 7,057.045 K összegre. Díjak felében bevett a társaság 1,987.788 K-át, elérés és elhalálozás folytán kifizetett 1,259.358 koronát. A január-február két havi időszak alatt benyújtott 2227 ajánlat 18,192.324 K-ra és kiállított 1860 kötvény 15,353.629 K-ra. Ugyanezen időszakban díjakért 3,973.788 K-át vételzett be a társaság, elérés és halálesetek folytán pedig 1,849.358 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1910 december 31-én 195 millió korona, biztosítási állomány 597 millió K, halálozások és esedékesek vált elérései biztosítások folytán a társaság fennállása óta 405 millió korona fiztetett ki.

HETI POSTA.

Szeged. F. A kérdés nem érdekel minket. Nincsenek Nyugatrészvényeink, tehát irreleváns, hogy felszámol-e vagy sem.

Budapest. M. Mihelyt alkalom kínálkozik, kiadjuk. A másik kérdéstről legközelebb.

Tapolca. K. Nem vehetjük hasznát. A témát hetekkel ezelőtt feldolgoztuk már.

Igló. S. Intézkedtünk, hogy egy fővárosi könyvkereskedő megküldje azt önknek.

Nem közölhető. Már nem fáj semmi. Solus.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Mily visszataszító látvány egy csunya, szeplős, májfoltos, himlőhelyes arc, mily hátrányos az ily külső, mily rossz benyomást tesz a szemlélőre, pedig egy csapással meg lehet szüntetni, nem kell hozzá más, mint Földes-féle Margit-crème, Margit-szappan és Margit-pouder.

Napnál fényesebb a Diana-fogkrémmel ápolott fogsor, melynek használatát által a fogak szép fehérek lesznek. A Diana-fogkrém ára 50 fillér s mindenütt kapható.

Aczél „EXCELSIOR“-szállodája

Budapest, VII., Rákóczi-ut 72. szám

A főváros legujabb és minden kényelemmel ellátott szállodája. Meleg, hideg víz; központi fűtés stb. Szobák naponta 5 K-tól kaphatók.